

UiO : **Det juridiske fakultet**

Siktedes rett til oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd.

Vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning for uberettiget straffeforfølgning.

Kandidatnummer: 558

Leveringsfrist: 25.04.16

Antall ord: 17 479

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	TEMA FOR OPPGAVEN.....	1
1.2	BEGREPSFORKLARING	2
1.3	AVGRENSNING.....	3
1.4	FREMSTILLINGEN VIDERE.....	4
2	KILDER OG METODE	5
3	HENSYN BAK REGELEN	7
4	HISTORIE	9
4.1	FØR 2003.....	9
4.2	«SÆRLIGE GRUNNER»	10
4.3	FØRSLAG TIL ENDRINGER	10
4.4	«SÆRLIGE GRUNNER» BLIR ERSTATTET MED «NÅR DET FREMSTÅR SOM RIMELIG»	11
5	STRPL. § 447 ANDRE LEDD	12
5.1	TILKJENNING AV OPPREISNING.....	12
5.1.1	<i>Inngrep av en viss betydning</i>	12
5.1.2	<i>Konkrete og alvorlige skadefølger</i>	13
5.2	UTMÅLING AV OPPREISNING	14
5.3	RELEVANTE MOMENTER I EN SKJØNNMESSIG HELHETSVURDERING	14
5.3.1	<i>Siktelsen karakter</i>	15
5.3.2	<i>Lang saksbehandlingstid</i>	25
5.3.3	<i>Siktedes sosiale liv</i>	29
5.3.4	<i>Siktedes forhold til sine barn</i>	31
5.3.5	<i>Medieomtale</i>	32
5.3.6	<i>Siktedes psykiske helse</i>	33
5.3.7	<i>Yrkesmessige konsekvenser / arbeidsuførhet</i>	35
5.3.8	<i>Iretteføring i rettsinstanser</i>	36
5.3.9	<i>Bruk av tvangsmidler</i>	37
5.3.10	<i>Frihetsberøvelse</i>	39
5.3.11	<i>Saksbehandlingsfeil</i>	40
5.3.12	<i>Avsluttende kommentarer</i>	40
6	ER OPPREISNINGSNIVÅET FOR UBERETTIGET STRAFFEFORFØLGNING FOR LAVT?	42
7	FORSKRIFT OM RETNINGSLINJER OG STANDARDISERING AV OPPREISNING JF. STRPL. § 447 ANDRE LEDD	45
7.1	BØR DET GIS FORSKRIFT OM RETNINGSLINJER FOR NÅR OPPREISNING BØR ANSES SOM RIMELIG, JF. STRPL. § 447 ANDRE LEDD ANDRE PUNKTUM?	46
7.2	BØR DET FORETAS EN STANDARDISERING AV UTMÅLINGEN?.....	48

8	KONKLUSJON	54
9	LITTERATURLISTE	55
9.1	LOV- OG FORARBEIDSREGISTER.....	55
9.2	DOMSREGISTER	56
9.3	TRAKTATER.....	60
9.4	LITTERATURREGISTER	60
9.5	ARTIKLER	61
9.6	NETTSIDER.....	61

1 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

En uberettiget straffeforfølgning kan medføre kolossale konsekvenser for den som blir utsatt for det. Tenk deg selv at tre uniformerte politimenn marsjerer inn på den lokale matbutikken når du er og handler sammen med familien din, påsetter håndjern og fører deg ut i politibilen. Familien din står igjen i butikken, og før det har gått to timer vet hele lokalsamfunnet om hendelsen. Du er siktet for voldtekt og samleie med barn under 14 år, men er uskyldig! Det blir foretatt en ransaking av din bopel og tatt beslag av eiendeler. Du mister omsorgen for dine barn og din kone flytter ifra deg. Saken er omtalt på riksdekkende TV og i lokalavisen, hvor du er identifisert med navn og bilde. Før du blir frifunnet må du gjennomgå irettføring i to rettsinstanser. Etter frifinnelsen håper du at livet skal gå tilbake til normalen, frem til ettervirkningene av straffeforfølgelsen viser seg. Ditt sosiale liv er ikke slik det en gang var. Du er utestengt fra sosiale arrangementer og naboene har sluttet å hilse. Etter noen måneder velger du å flytte til en ny landsdel, da du ikke lenger holder ut å leve med ”stempelet” du har fått i bygda. Om natten får du ikke sove da straffeforfølgningen har påført deg psykiske belastninger.

Historien ovenfor er ikke overdrevet. For mange som utsettes for en uberettiget straffeforfølgelse er dette en realitet. Så sent som på 1980-tallet fikk vi regler om oppreisning for uberettiget straffeforfølgning. I 2003 ble regelen revidert, og revisjonen har vist seg å være viktig for å styrke siktedes rettigheter.¹ I dag tilkjennes oppreisning etter en rimelighetsvurdering jf. straffeprosessloven § 447 andre ledd, heretter forkortet strpl. Denne oppgaven tar sikte på å gi en fremstilling av retts- og forvaltningspraksis vedrørende oppreisning for uberettiget straffeforfølgning jf. strpl. § 447 andre ledd. Som det vil fremgå av oppgaven blir forholdene i historien som er presentert innledningsvis ofte vektlagt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. I vurderingen om oppreisning for uberettiget straffeforfølgning må det først vurderes *om* oppreisning skal tilkjennes. Hvis dette besvares bekreftende blir det dernest et spørsmål om *størrelsen* på oppreisningen. Jeg vil ta for meg begge disse aspekter i besvarelsen.

¹ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 2.

Som en del av oppgaven har jeg har foretatt en vurdering av om oppreisning bør forskriftreguleres. Strpl. § 447 andre ledd andre punktum gi hjemmel til å gi en forskrift om retningslinjer for når oppreisning bør tilkjennes og hva som bør være et passende beløp. Funn i retts- og forvaltningspraksis viser at rettsanvenderene vektlegger momentene ulikt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. En forskriftsregulering vil derfor kunne føre til en bedre kontroll over hvordan momentene blir vektlagt. En forskriftsregulering vil også i større grad fremme hensyn som likhet, likebehandling, forutberegnelighet samt en mer effektiv administrativ behandling. Hvordan bør en slik forskrift eventuelt utformes for å ivareta de nevnte hensyn?

1.2 Begrepsforklaring

Med *oppreisning* forstås erstatning for krenkelse og skade av ikke-økonomisk art. Oppreisning er et pengebeløp som gir dekning for tort og svie.² Tort er rettet mot psykiske lidelser som ofte skader en persons selvfølelse og ærekrenkelse,³ mens svie omhandler fysisk smerte eller lidelse.⁴ *Oppreisning*, *oppreisningserstatning* og *erstatning for ikke-økonomisk tap* er synonymer.

Et vilkår for å bli tilkjent oppreisning etter strpl. § 447 andre ledd er at kravstiller har hatt status som *siktet*. Kravstiller får status som siktet når vedkommende oppfyller vilkårene i strpl. § 82 første ledd;

«Den mistenkte får stilling som siktet når påtalemyndigheten har erklært ham for siktet eller når forfølgning mot ham er innledet ved retten eller det er besluttet eller foretatt pågrep, ransaking, beslag eller liknende forholdsregler rettet mot ham.»

I oppgaven vil jeg benytte ulike begreper om personen som fremmer oppreisningskrav jf. strpl. § 447 andre ledd. Ofte vil det være lite treffende å benytte begrepet *siktete*, da personen ikke lenger er siktet når han fremmer krav om oppreisning. Det avgjørende er at han har hatt stilling som siktet. Domstolene benytter begrepet *saksøker*, og statens sivilrettsforvaltning benytter begrepet *kravstiller*. I alminnelig erstatningsrett er begrepet *skadelidte* vanlig å bruke.

² Uggerud (1998) 264.

³ Rt-1995-1131, 1135.

⁴ Rt-1995-1131, 1135.

Med *uberettiget straffeforfølgning* menes en straffeforfølgning etter straffeprosessuelle regler, og som er uberettiget fordi at straffeforfølgelsen ikke skulle ha funnet sted. Oftest fører en uberettiget straffeforfølgning til at saken blir innstilt. Videre forekommer det at siktede blir frifunnet i en av rettsinstansene. Mer sjelden forekommer at siktede blir domfelt, soner frihetsstraff og senere blir frifunnet etter en gjenopptakelse av saken.⁵

Ved bruk av begrepet *rettsanvendere* i denne oppgaven siktes det til en fellesbetegnelse for domstolene og statens sivilrettsforvaltning. Da det er domstolene og statens sivilrettsforvaltning som avgjør oppreisningskrav etter strpl. § 447 andre ledd, vil det flere steder være naturlig å benytte en fellesbetegnelse. En rettsanvender er «en som bruker rettsregler i sin virksomhet, f.eks. en domstol eller forvaltningen».⁶

1.3 Avgrensning

Oppgaven avgrenses mot en behandling av strpl. § 447 først ledd, tredje ledd og fjerde ledd, selv om det oppstår interessante problemstillinger knyttet til forholdet mellom andre ledd og de øvrige leddene i bestemmelsen. Avgrensningen skyldes at det vil være en for omfattende oppgave å behandle de øvrige leddene i en masteravhandling på 30 studiepoeng, noe som ville medført en overfladisk drøftelse. En behandling av strpl. § 447 andre ledd er et stort tema, og jeg velger derfor å gå i dybden i dette leddet. Ved drøftelser av enkelte problemstillinger vil det imidlertid være naturlig å nevne de øvrige leddene i bestemmelsen. Strpl. § 447 første ledd kommer til anvendelse når en person har blitt pågrepet eller varetektsfengslet, og senere blitt frifunnet eller når forfølgningen blir innstilt. Oppfyller siktede vilkårene i første ledd, skal forholdet hjemles i denne bestemmelsen. Oppfyller ikke siktede ett eller flere vilkår i første ledd, kan han fremme oppreisningskrav etter andre ledd, noe som fremgår direkte av ordlyden i andre ledd. Strpl. § 447 tredje ledd regulerer forhold hvor en person har fullbyrdet frihetsstraff og senere blir frifunnet. Et oppreisningskrav kan hjemles i andre ledd dersom vilkårene i tredje ledd ikke er oppfylt. Strpl. § 447 fjerde ledd gir hjemmel til å sette helt eller delvis ned oppreisningen dersom en av grunnene som er nevnt i strpl. § 446 foreligger. Fjerde ledd har anvendelse i forhold til strpl. § 447 første ledd, andre ledd og tredje ledd.

⁵ Se strl. §§ 389-401 om gjenopptakelse.

⁶ Gisle, Lind (2010) 340.

1.4 Fremstillingen videre

Kapittel 2 inneholder noen bemerkninger angående bruk av kilder og metode for oppgaven. I kapittel 3 redegjøres hensynene bak regelen om oppreisning for uberettiget straffeforfølgning. For å få en bedre forståelse av dagens regler om oppreisning er det viktig å ha et innblikk i regelens forhistorie. Kapittel 4 vil derfor handle om hvordan regler om oppreisning for uberettiget straffeforfølgning ble til, og regelens utvikling. Hovedvekten i oppgaven er strpl. § 447 andre ledd. Følgelig vil kapittel 5 foreta en grundig fremstilling om terskelen for å bli tilkjent oppreisning og hvordan oppreisningen utmåles. Fremstillingen er basert på funn i forarbeidene, samt retts- og forvaltningspraksis. I kapittel 6 presenteres noen bemerkninger vedrørende oppreisningsnivået for uberettiget straffeforfølgning. Videre gir strpl. § 447 andre ledd andre punktum hjemmel til å forskriftsregulere når oppreisning bør tilkjennes, og hva som bør anses å være et passende beløp. I kapittel 7 drøftes det om det i dag er tilegnet nok erfaring til å kunne utarbeide en slik forskrift. Jeg har i tillegg oppstilt et forslag til hvordan en slik forskrift kunne sett ut basert på funn i retts- og forvaltningspraksis. Kapittel 8 vil omhandle konklusjon og oppsummering av problemstillingene som er reist i oppgaven.

2 Kilder og metode

Denne masteravhandlingen vil anvende en alminnelig juridisk metode. Jeg finner det imidlertid nødvendig å komme med noen innledende bemerkninger angående rettskildefaktorene som er benyttet i oppgaven. Avhandlingen står overfor en problemstilling der lovteksten, forarbeider og rettspraksis gir begrenset veiledning. Statens sivilrettsforvaltning er delegert et hovedansvar for å tilkjenne oppreisning for uberettiget straffeforfølgning jf. strpl § 447 andre ledd.⁷ Statens sivilrettsforvaltning er underlagt justis- og beredskapsdepartementet, og har status som et statlig forvaltningsorgan.⁸ I juridisk teori har det vært en debatt om hvorvidt forvaltningspraksis kan anses som en relevant rettskildefaktor, og hvilken vekt denne rettskildefaktoren skal tillegges.⁹ Rettspraksis viser at domstolen har benyttet forvaltningspraksis som en rettskildefaktor.¹⁰ Boe nevner blant annet Rt-1936-586 og Rt-1991-74 når han illustrer at forvaltningspraksis er en relevant rettskildefaktor, men bemerker at forvaltningspraksis sjelden vil gis avgjørende vekt ved kollisjon av andre rettskildefaktorer av høyere rang.¹¹ Vekten til forvaltningspraksis avhenger av hvem som er rettsanvender, og Eckhoff mener at domstolene ikke føler seg bundet av forvaltningspraksis på samme måte som forvaltningsorganene selv føler seg bundet.¹² Ifølge Eckhoff vil domstolene legge større vekt på forvaltningspraksis når praksisen er «...fast, utbredt og varig...», og når «...forvaltningspraksis skriver seg fra organer som domstolene anser for å ha særlig kyndighet på vedkommende felt».¹³ De fleste oppreisningskrav for uberettiget straffeforfølgning blir avsagt av statens sivilrettsforvaltning, og de har særlig kyndighet da de har blitt delegert ansvar til å avgjøre oppreisningskrav. På nevnte bakgrunn kan man konkludere med at forvaltningspraksis er en relevant rettskildefaktor, men vekten vil bero på hvem som er rettsanvender og hvilke andre rettskilder som regulerer rettsspørsmålet man står overfor.

I oppgaven vil jeg i stor grad benytte forvaltningspraksis for å kartlegge gjeldende rett. Der forvaltningspraksis kolliderer med rettspraksis vil naturligvis rettspraksis tillegges størst vekt. Det er grunn til å anta at domstolene legger en viss vekt på forvaltningspraksis fra statens si-

⁷ Statens sivilrettsforvaltning (2013).

⁸ Statens sivilrettsforvaltning (2013).

⁹ Boe (2012) 263-275, 279-291.

¹⁰ Boe (2012) 263.

¹¹ Boe (2012) 263.

¹² Eckhoff (2001) 233.

¹³ Eckhoff (2001) 233.

vilrettsforvaltning når de skal ta stilling til oppreisning i strpl. § 447 andre ledd. For eksempel uttalte Høyesterett i Rt-2008-1014 vedrørende spørsmålet om utmåling at «...det bør ha en viss vekt kva nivå som er etablert i forvaltningspraksis».¹⁴ I Rt-2012-1615 mente Høyesterett at forvaltningspraksis ivaretar «...hensynet til likebehandling, forutberegnelighet og en rasjonell søknadsbehandling».¹⁵ Statens sivilrettsforvaltning har avsagt store kvanta av saker siden 2004 angående strpl. § 447 andre ledd, men oppgaven vil i hovedsak fokusere på vedtak som er avsagt mellom 2013-2015. Nyere vedtak vil ha en større rettskildemessig vekt, og de vil i større grad være veiledende for å kartlegge dagens rettstilstand.

Jeg gjør oppmerksom på at forarbeidene i oppgaven er hentet fra www.stortinget.no og www.regjeringen.no. I henvisningen til forarbeidene har jeg benyttet sidetall fra dokumentene som er lagt ut på disse nettsidene. Det tas forbehold om at sidetall kan fravike fra de ordinære dokumentene.

Videre gjøres det oppmerksomt at straffeloven av 2005, heretter forkortet strl., trådte i kraft 1. oktober 2015. Det betyr at nesten alle retts- og forvaltningsavgjørelsene som er benyttet i oppgaven henviser til strl. av 1902. I oppgaven vil henvisning til 1902-loven være strl. av 1902. Henvisning til 2005-loven er strl.

¹⁴ Rt-2008-1014 (44).

¹⁵ Rt-2012-1615 (43).

3 Hensyn bak regelen

Hovedhensynet bak regelen om oppreisning for uberettiget straffeforfølgning er å kompensere en siktet for tort og svie som er påført vedkommende gjennom forfølgningen. Kompensasjonen skal veie opp for den urett som en skadelidte har vært utsatt for. I teorien kalles dette for *reparasjonshensynet*.¹⁶ Det kalles reparasjonshensynet fordi at kompensasjonen skal reparere den skaden som er oppstått. Oppreisningserstatning kompenserer for krenkelse, psykiske og fysiske lidelser, tap og skade av ikke-økonomisk art.¹⁷ Videre er *moralsk rehabilitering* et hensyn som kan begrunne regelen om oppreisningserstatning.¹⁸ Moralsk rehabilitering innebærer at det gis en økonomisk kompensasjonen som symbolsk skal være et plaster på såret for den uberettigede straffeforfølgningen.

Et annet hensyn, som generelt begrunner regler om oppreisning, er *prevensjonshensynet*.¹⁹ Prevensjonshensynet kan deles inn i to kategorier; allmennprevensjon og individuell prevensjon. Allmennprevensjon vil si at potensielle skadevoldere unngår å volde skade da oppreisningsreglene medfører en økonomisk belastning.²⁰ Individuell prevensjon innebærer at «[d]en som har betalt erstatning en gang, anstrenger seg for å unngå å måtte gjøre det en gang til».²¹ Utgangspunktet er at offentlige myndigheter ikke foretar rettsstridige handlinger ved å straffeforfølge noen.²² «Etterforskning av straffbare handlinger er politiets plikt og ansvar, og anvendelse av tvangsmidler er fullt lovlige virkemidler, når det går frem etter lovens bestemmelser».²³ I slike tilfeller er prevensjonshensynet uegnet som begrunnelse for regelen om oppreisning. Regelen om oppreisning kan imidlertid virke preventivt der myndighetene er i tvil om de har hjemmel til å gripe inn. Et inngrep skal ha klar lovhjemmel og inngrepet skal være forholdsmessig, jf. strpl. § 170 bokstav a. Dette kan medføre tilbakeholdenhet fra politiet i anvendelsen av inngripende tvangsmidler ved usikkerhet om hjemmel foreligger, da siktede kan vinne frem med et oppreisningskrav. Årsaken til at prevensjonshensynet ikke er særlig godt egnet, er at politiet, påtalemyndighetene, dommere og andre som jobber i staten i liten

¹⁶ Bratholm (1961) 81.

¹⁷ Lødrup, Kjelland (2009) 523.

¹⁸ Bratholm (1961) 82.

¹⁹ Bratholm (1961) 82.

²⁰ Lødrup (2011) 112.

²¹ Lødrup (2011) 112.

²² NOU 1996:18 55.

²³ NOU 1996:18 55.

grad blir personlig ansvarlig for feil de begår. Tjenestemenn i staten kan imidlertid bli avskjediget dersom de har vist «grov uforstand i tjeneste», jf. tjenestemannsloven § 15,²⁴ selv om praksis viser at det er en høy terskel for å bli domfelt etter denne bestemmelsen.²⁵ Hensynet vil derfor muligens ha større relevans for private aktører enn for staten.

Det fremgår av forarbeidene at reglene om oppreisning ikke må gå på bekostning av kriminalitetsbekjempelse.²⁶ *Unngå uthuling av kriminalitetsbekjempelse* kan kanskje ikke kalles et mothensyn, men det må være en balanse mellom reglene om oppreisning og oppklaring av kriminalitet. Strpl. § 447 fjerde ledd jf. § 446, om at skyldige eller personer som motarbeider oppklaringen av straffesaker ikke skal tilkjennes oppreisning, er regler som ivaretar hensynet.²⁷

²⁴ Eks. ESTR-2015-3746.

²⁵ Se LB-2013-5486, LB-2010-69877.

²⁶ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 2.

²⁷ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 2.

4 Historie

4.1 Før 2003

Vi har lenge hatt regler om oppreisning for tort og svie i norsk rett, for eksempel ved personkrenkelse, personskade og død.²⁸ Oppreisning for uberettiget straffeforfølgning er imidlertid et relativt nytt fenomen i norsk straffeprosess, og har hatt en særlig ekspansjon i Europa etter andre verdenskrig.²⁹ På 1970-tallet skrev Gomard at «[f]rihetsberøvelsen har andre og alvorligere gener end tapet af arbeidsfortjeneste. Selve den krænkelse, der ligger i at blive sigtet og spærret inde, har måske ramt sigtede allerhårdest».³⁰ Den *krænkelse* Gomard sikter til utgjør grunnmuren for hele oppreisningsinstituttet som vi har i dag.

I en innstilling fra 1969 ble det for første gang fremmet forslag om erstatning for ikke-økonomisk skade ved uberettiget straffeforfølgning. I innstillingen ble følgende drøftet;

«De nåværende regler gjelder bare erstatning for økonomisk skade. Dette anser komitéen lite rimelig... Ville siktede ha vært tilkjent erstatning om økonomisk tap var lidt, eller må erstatningen for slik skade anses utilstrekkelig, bør han i særlige tilfelle kunne tilkjennes et passende beløp som oppreisning for tort og svie. Slike tilfelle kan vel lettest tenkes hvor siktede har vært berøvet friheten...men også ellers kan forfølgningen ha vært en så alvorlig påkjenning for ham at billighet tilsier at han tilkjennes et beløp som oppreisning.»³¹

Før 1986³² kunne Stortinget i enkelte tilfeller bevilge billighetserstatning for tort og lidelse, men terskelen var høy for å tilkjenne erstatning.³³ Det var først da strpl. av 1981 trådte i kraft i 1986 at loven åpnet for en adgang til å gi oppreisning etter rettens skjønn.³⁴

²⁸ Nygaard (2007) 164.

²⁹ Uggerud (1998) 263.

³⁰ Gomard (1976) 361.

³¹ Innst. (1969) 366.

³² Ikrafttredelse av straffeprosessloven av 1981.

³³ Bratholm (1961) 62.

³⁴ Andenæs (2009) 620.

4.2 «Særlige grunner»

Før revisjonen i 2003 kunne oppreisning tilkjennes «når særlige grunner taler for det», jf. den gamle strpl. § 446.³⁵ Ordlyden tilsier at det var en høy terskel for å tilkjenne oppreisning. Det fremgår av forarbeidene at oppreisning lettest skulle tilkjennes hvor siktede har vært undergitt frihetsberøvelse eller hvor forfølgelsen har ført til en alvorlig påkjennelse for siktede.³⁶ «Det har i utgangspunktet vært stilt krav om at siktede må ha vært påført særlige eller uforholdsmessige krenkelser eller påkjenninger eller annen skade av ikkeøkonomisk art...»³⁷ Videre er det generelle inntrykket av rettspraksis at det var en høy terskel for å tilkjenne oppreisning etter den gamle bestemmelsen.³⁸ Hvorvidt det forelå *særlige grunner* berodde på en skjønnsmessig helhetsvurdering i hver konkret sak. Retts- og forvaltningspraksis kan imidlertid gi oss noen retningslinjer for hva som skulle til for å oppfylle vilkåret. De vanligste forholdene som ga grunnlag for oppreisning etter gamle strpl. § 446 var siktelsens karakter, media, sosiale forhold, lang saksbehandlingstid, oppløsning av samboerskap/ekteskap og hvor straffefølgningen hadde vært en stor belastning for siktede.³⁹

4.3 Forslag til endringer

Mindretallet i straffelovrådet foreslo å fjerne vilkåret til særlige grunner, og innføre «...en skjønnsmessig vurdering av om erstatning ansees *rimelig* i det enkelte tilfellet».⁴⁰ Forslaget var begrunnet med at gjeldende rett i liten grad ivaretok belastningen det «...er å være siktet i en straffesak».⁴¹ Mindretallet i straffelovrådet fikk støtte fra Den Norske Advokatforening, Forsvarsgruppen av 1977 og Departementet.⁴² Departementet begrunnet en endring med «...at en straffefølgning *stort sett alltid* vil oppleves som en påkjenning for siktede, og at det synes rimelig at samfunnet i noe større grad enn i dag yter en viss kompensasjon for den belastning som uberettiget er påført siktede pga. fellesskapets interesse i å straffe skyldige».⁴³ Men departementet ville ha et forbehold ved siktelser av mindre infamerende karakter hvor straffen utgjorde en bot, samfunnstjeneste eller betinget fengselsstraff. I slike situasjoner bør en frifin-

³⁵ NOU:1996-18 22.

³⁶ Innst. (1969) 366.

³⁷ LB-2004-14952.

³⁸ NOU 1996:18 23.

³⁹ Halvorsen (2000) 184-5.

⁴⁰ NOU 1996:18 56.

⁴¹ NOU 1996:18 56.

⁴² Innst. O. nr. 21 (2002-2003) 7.

⁴³ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 73.

nelse ikke gi rett til oppreisning da «...selv frifinnelsen i seg selv måtte anses som en tilstrekkelig oppreisning for den urett som er begått mot vedkommende».⁴⁴ Videre mente departementet at oppreisning bør tilkjennes selv om siktede ikke har vært frihetsberøvet dersom det «fremstår som rimelig» og det er et «inngrep av en viss betydning».⁴⁵ Mindretallet i straffelovrådet og departementet fikk støtte av justiskomiteén, som mente at oppreisning bør tilkjennes når det er benyttet inngripende tvangsmidler og etterforskningsskritt.⁴⁶

4.4 «Særlige grunner» blir erstattet med «når det fremstår som rimelig»

Mindretallet i Straffelovrådet fikk medhold i sitt forslag, og i 2003 ble regelen om oppreisning revidert. Regelen ble flyttet fra strpl. § 446 til § 447, og vilkåret «særlige grunner» ble erstattet med «når det fremstår som rimelig». Reformen hadde som formål å stryke rettighetene til personer som har blitt uberettiget straffeforfulgt.⁴⁷ Rettighetene har blitt styrket ved endringer i ordlyden; For det første har terskelen blitt senket ved at lovgiver i dag benytter vilkåret «når det fremstår som rimelig», som er en lavere terskel å oppfylle sammenlignet med det gamle vilkåret om «særlige grunner». For det andre har ordlyden gått fra en lovregulert *adgang* til oppreisning til et lovbestemt *krav* på oppreisning;⁴⁸ Den gamle strpl. § 446 benyttet ordene *kan* gi oppreisning, noe som ga rettsanvendere en større frihet til bestemme om oppreisning skulle tilkjennes. I den nye bestemmelsen benytter lovgiver ordet *skal*, noe som gir et lovbestemt krav på oppreisning dersom vilkårene er oppfylt.

Endringene trådte i kraft 1. januar 2004, hvilket vil si at retts- og forvaltningspraksis fram til 1. januar 2004 anvender den gamle § 446 om kravet til «særlige grunner». LB-2004-41961 benyttet imidlertid den gamle strpl. § 446, selv om lovendringen hadde trådt i kraft da saken ble behandlet i lagmannsretten. Retten begrunnet det rettslige grunnlaget med at saken var fra før lovendringen 10. januar 2003.

I neste kapittel vil jeg foreta en fremstilling av tilkjenning og utmåling av oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd.

⁴⁴ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 73.

⁴⁵ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 74.

⁴⁶ Innst. O. nr. 21 (2002-2003) 7.

⁴⁷ Ot. Prp. Nr. 77. (2001-2002) 2.

⁴⁸ Andenæs (2009) 620.

5 Strpl. § 447 andre ledd

5.1 Tilkjenning av oppreisning

Ordlyden i strpl. § 447 andre ledd;

«Når det fremstår som rimelig, skal siktede tilkjennes et passende beløp i oppreisning selv om vilkårene i første ledd ikke er oppfylt. Kongen kan gi forskrift med retningslinjer om når slik oppreisning må anses som rimelig, samt for hva som normalt vil være et passende beløp.»

En naturlig språklig forståelse av lovteksten tilsier at andre ledd er en sekkebestemmelse som skal regulere de forholdene som ikke oppfyller vilkårene i første ledd. Hva som «fremstår som rimelig» beror på en skjønnsmessig helhetsvurdering, og må avgjøres konkret i hver enkelt sak. Lovgiver benytter ordet *skal*, noe som tilsier at en siktet har et rettskrav på oppreisning «når det fremstår som rimelig» jf. første punktum. Begrepet *rimelig* er ofte brukt av lovgiver, og den vage ordlyden gir et stort rom for skjønnsmessige avveininger for rettsanvenderene. Det er et vilkår etter strpl. § 447 andre ledd at vedkommende har hatt stilling som siktet. En person har fått stilling som siktet når vilkårene i strpl. § 82 første ledd er oppfylt. Videre må siktede ha blitt påført en skade, et tap, lidelse eller krenkelse av ikke-økonomisk art, og som er en følge av straffeforfølgningen mot han. Følgen må ikke være for fjern eller upåregnelig.⁴⁹ Offentlige myndigheter har et lovfestet objektivt ansvar, hvilket betyr at de ikke trenger å bebreides for den uberettigede straffeforfølgelsen.⁵⁰ For å redegjøre for rettsstillingen i dag er det nødvendig å studere forarbeidene, samt retts- og forvaltningspraksis.

5.1.1 Inngrep av en viss betydning

Det fremgår av forarbeidene at «...det må være tale om inngrep av en viss betydning, for at oppreisning skal kunne gis».⁵¹ Uttalelsen i forarbeidene synes å bli oppstilt som et vilkår i retts- og forvaltningspraksis.⁵² Lagmannsretten la følgende til grunn i 2010; «Skjønnsmessig oppreisning kan etter ordlyden tilkjennes når det «fremstår som rimelig», men forutsetter at «siktede må ha vært utsatt for inngrep av en viss betydning»...».⁵³ Høyesterett oppstiller også

⁴⁹ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 79.

⁵⁰ Lødrup, Kjelland (2009) 229-30.

⁵¹ Ot. Prp. Nr. 77 (2002-2003) 74.

⁵² Eks. Rt-2012-1615, LB-2014-161589, LG-2010-155640, LB-2006-120455, ESTR-2015-885,

ESTR-2015-479, ESTR-2015-2863, ESTR-2015-1473, ESTR-2015-1790, ESTR-2015-1531, ESTR-2015-1400.

⁵³ LG-2010-155640.

dette som et vilkår i vurderingen om tilkjenning av oppreisning.⁵⁴ Hva som er et «inngrep av en viss betydning» må vurderes konkret i hver enkelt sak, men terskelen som er satt i retts- og forvaltningspraksis kan være veiledende for fremtidige saker. Ulovfestet rett tilsier på nevnte bakgrunn at det er et vilkår at siktede har vært utsatt for et «inngrep av en viss betydning» i vurderingen om oppreisning skal tilkjennes.

5.1.2 Konkrete og alvorlige skadefølger

Etter en gjennomgang av retts- og forvaltningspraksis kan det reises spørsmål om det er et vilkår at straffeforfølgningen må ha medført konkrete og alvorlige skadefølger for å bli tilkjent oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Statens sivilrettsforvaltning har tolket Rt-2006-1629 (47)-(48) slik at Høyesterett oppstiller et generelt vilkår om at straffeforfølgningen må ha «...medført konkrete og alvorlige konsekvenser for siktede».⁵⁵ I Rt-2006-1629 uttaler Høyesterett at siktelsens i saken må «...ha fremstilt seg som et alvorlig inngrep...» for saksøker.⁵⁶ Videre benytter de ikke begrepet «konkrete skadefølger», men flertallet la vekt på belastningen mediedekningen hadde påført siktede.⁵⁷ At siktelsen ble ansett for være et alvorlig inngrep i den konkrete saken, trenger ikke nødvendigvis å bety at den bær være det i andre saker.

I LB-2011-9582 avviste lagmannsretten at det foreligger et krav om at straffeforfølgningen må ha fått alvorlige og konkrete for siktede.⁵⁸ En enstemmig lagmannsrett mente at konkrete og alvorlige skadefølger kan tillegges vekt i utmålingen, men det er ikke et vilkår for å tilkjenne oppreisning.⁵⁹ Retten baserte slutningen på en tolking av ordlyden og forarbeidene.⁶⁰ Saken ble anket, men Høyesterett var enig med lagmannsretten.⁶¹ Konklusjonen må bli at det ikke er et vilkår om at siktede må ha vært påført konkrete og alvorlige skadefølger for å få tilkjent oppreisning etter § 447 andre ledd.⁶²

⁵⁴ Rt-2012-1615 (37).

⁵⁵ ESTR-2008-2445.

⁵⁶ Rt-2006-1629 (47)-(48).

⁵⁷ Rt-2006-1629 (48).

⁵⁸ LB-2011-9582.

⁵⁹ LB-2011-9582.

⁶⁰ LB-2011-9582.

⁶¹ Rt-2012-1615 (39).

⁶² Rt-2012-1615 (39).

5.2 Utmåling av oppreisning

Siktede skal «tilkjennes et passende beløp» når «det fremstår som rimelig» jf. strpl. § 447 andre ledd første punktum. Hva som anses å være «et passende beløp» vil bero på forhold i den konkrete sak og oppreisningsnivået i retts- og forvaltningspraksis i lignende saker. Forarbeidene gir få retningslinjer om hva som bør anses å være «et passende beløp».⁶³ Oppreisningsnivået vil variere ut ifra siktelsens karakter og hvilke konsekvenser straffeforfølgningen har hatt for siktede. Oppreisningsnivået er generelt lavt i norsk rett, men det foreligger eksempler i praksis hvor det har blitt tilkjent høye beløp.⁶⁴ De samme forholdene som begrunner tilkjennelse av oppreisning kan også benyttes i vurderingen av utmålingen.

Det fremgår av forarbeidene og tidligere rettspraksis at standardsatsene i første ledd var veiledende i utmålingen etter andre ledd,⁶⁵ men i 2012 snur Høyesterett kursen. Høyesterett påpekte at standardsatsene i første ledd ikke har vært justert siden de ble fastsatt i 2003, og at det generelle nivået for oppreisningserstatning har økt siden den gang.⁶⁶ Det blir derfor stadig mindre aktuelt å legge vekt på standardsatsene i første ledd.⁶⁷ I dag vil utmålingsnivået i retts- og forvaltningspraksis være mer relevant.

5.3 Relevante momenter i en skjønnsmessig helhetsvurdering

I vurderingene av om oppreisning skal tilkjennes og hva som er et passende beløp beror på skjønnsmessig helhetsvurdering hvor det tas utgangspunkt i ulike momenter.⁶⁸ Momentene som er ramset opp nedenfor er momenter som fremgår av forarbeidene, samt retts- og forvaltningspraksis. Det fremgår av forarbeidene at siktelsens karakter og den belastning siktelsens medfører er relevant i en rimelighetsvurdering.⁶⁹ «Andre momenter i vurderingen bør være korte eller lengre tidsrom i arrest/varetekt, forfølgningens intensitet og omfang, og om det er kritikkverdige forhold ved etterforskningen, politi og påtalemyndighetenes opptreden, særlige belastninger for den siktede og hans familie, samt lignende forhold.»⁷⁰ Videre har retts- og forvaltningspraksis vektlagt andre momenter i tillegg til de som er nevnt i forarbeidene; *medie-*

⁶³ Rt-2008-1014 (39), Rt-2012-1615 (41).

⁶⁴ LF-2009-113285, TOSLO-2012-8592.

⁶⁵ Eks. Rt-2008-1014 (41), TOSLO-2011-126463, TOSLO-2007-135284.

⁶⁶ Rt-2012-1615 (42).

⁶⁷ Rt-2012-1615 (42).

⁶⁸ LB-2014-161589.

⁶⁹ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 72.

⁷⁰ Ot. Prp. Nr. 77 (2001-2002) 72.

omtale, siktedes karrieremuligheter / arbeidsuførhet, iretteføring i rettsinstanser, inngripende tvangsmidler og saksbehandlingsfeil. Andenæs mener at hovedvekten i vurderingen av oppreisning etter andre ledd er «...bruk av tvangsmidler som krenker den enkeltes integritet eller privatlivets fred, en belastende etterforskning som har trukket i langdrag eller blitt gjenstand for en uforholdsmessig media oppmerksomhet».⁷¹ Andenæs oppstiller et generelt utgangspunkt, men listen er ikke uttømmende.

Momentene kan være av objektiv eller subjektiv karakter. Med objektiv karakter siktes det til skade som vanligvis fører til tort og smerte,⁷² eksempelvis siktelsens karakter og lang saksbehandlingstid. Med subjektiv karakter siktes det til hvordan skadelidte selv opplever den skaden som er påført,⁷³ eksempelvis siktedes sosiale forhold og siktedes forhold til sine barn.

Jeg vil videre i oppgaven gjennomgå de momentene som er trukket frem i forarbeidene, samt retts- og forvaltningspraksis. For å belyse momentenes relevans og vekt er det nødvendig å illustrere hvordan momentene er anvendt i retts- og forvaltningspraksis. Momentene benyttes både i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes og i vurderingen av utmåling. Det vil derfor være naturlig å foreta en sammenfallende drøftelse av begge vurderingene under hvert moment.

5.3.1 Siktelsen karakter

Med siktelsen karakter menes hvilke straffebud saksøker var siktet for. Siktelsens karakter er et moment av objektiv art, hvilket vil si at momentet bør tillegges like stor vekt for siktelser av samme straffebud. Praksis viser eksempler på at domstolene og statens sivilrettsforvaltning har tatt hensyn til subjektive forhold der siktelsen er knyttet til siktedes yrke. Et illustrerende eksempel er et vedtak fra statens sivilrettsforvaltning hvor siktelsen gjaldt brudd på ligningsloven, hvor det ble vektlagt at siktelsen knyttet seg til siktedes yrkesutøvelse.⁷⁴

⁷¹ Andenæs (2009) 622.

⁷² Nygaard (2007) 167.

⁷³ Nygaard (2007) 167.

⁷⁴ ESTR-2015-501.

Hvilken vekt siktelsens karakter skal tillegges beror på hvilke lovovertrædelse man er siktet for. Alvorlige og infamerende lovovertrædelser blir tillagt større vekt enn mindre alvorlige lovovertrædelser. Hva som anses for å være alvorlige og infamerende lovovertrædelser vil for det første bero på en alminnelig samfunnsoppfatning av lovovertrædelsen. For eksempel anses drap, voldtekt og terror som alvorlige lovovertrædelser. For det andre vil alvorlighetsgraden bero på strafferammen for lovbruddet. Forvaltningspraksis viser flere eksempler på at det er tatt hensyn til straffebudets øvre strafferamme i vurderingen av siktelsens karakter.⁷⁵ For det tredje vil det være av betydning om lovovertrædelsen gjelder en uaktsom, forsettlig eller overlatt handling, eller om forholdet anses å være grovt som i flere tilfeller gir grunnlag for en forhøyet strafferamme.⁷⁶ For det fjerde vil retts- og forvaltningspraksis gi retningslinjer for hvilke lovovertrædelser som anses for å være alvorlige og infamerende lovovertrædelser.

Jeg skal nå ta for meg ulike kategorier lovbrudd, og vil illustrere gjennom retts- og forvaltningspraksis hvilken relevans og vekt siktelsens karakter har hatt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning jf. § 447 andre ledd.

Seksuallovbrudd

Seksuallovbrudd er en fellesbetegnelse for flere straffebud i strl.; voldtekt, seksuellomgang med mindreårig, incest etc.⁷⁷ Videre er seksuallovbrudd alvorlige lovovertrædelser hvor enkelte av straffebudene har en øvre strafferamme med fengsel inntil 21 år.⁷⁸ En siktelse for seksuallovbrudd vil oppleves som infamerende for den som er siktet. «Ved siktelse for særlig vanærende forbrytelser, f.eks. incest, vil det gjerne være den sjelelige lidelse som veier tyngst for siktede».⁷⁹ På nevnte bakgrunn bør momentet tillegges stor vekt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning.

Domstolene har behandlet flere saker om oppreisning hvor siktelsen har vært seksuallovbrudd. I Rt-2012-1615 hadde saksøker vært siktet for voldtekt til samleie. Høyesterett la vekt på at siktelsen var en beskyldning av så alvorlig og stigmatiserende karakter at «...en slik

⁷⁵ Eks. ESTR-2015-2877, ESTR-2015-1400, ESTR-2015-1210, ESTR-2015-885, ESTR-2015-2863, ESTR-2015-479, ESTR-2014-3800, ESTR-2014-3746, ESTR-2013-3531.

⁷⁶ Eks. strl. §§ 131-132, 291-293, 321-322.

⁷⁷ Strl. §§ 291-320

⁷⁸ Eks. strl. §§ 231 og 301.

⁷⁹ Andenæs (2000) 272.

siktelse i seg selv er et «inngrep av en viss betydning».⁸⁰ I utmålingen uttalte Høyesterett at en siktelse av denne karakter bør normalt «...tilsi en oppreisningserstatning på 10 000 kroner».⁸¹ Andre forhold kan gi grunnlag til en forhøyelse av oppreisningserstatningen til mellom 20 000 og 40 000 kroner.⁸² Ytterligere påpekte Høyesterett at oppreisningserstatningen bør dobles hvor siktede må tåle irettføring i en eller flere rettsinstanser.⁸³ Siktede ble tilkjent 30 000 kroner i oppreisning etter strpl. § 447 andre ledd, og foruten siktelsens karakter la Høyesterett vekt på ransaking, tilsynssak opprettet av barnevernet, siktedes forhold til barna og sosiale forhold som førte til at siktede måtte flytte.

Rettspraksis har videre behandlet saker om oppreisning hvor saksøker har vært siktet for incest. En siktelse av denne karakter er så alvorlig og stigmatiserende at det alltid bør fremstå som rimelig å tilkjenne oppreisning. Siktelsen bør også tillegges stor vekt i utmålingen. I Rt-2008-1014 var en mann siktet for seksuelle overgrep mot tre personer, hvor to av dem var egne døtre. Siktelsen ble ansett å være alvorlig, sosialt stigmatiserende og infamerende.⁸⁴ Høyesterett tilkjente siktede 60 000 kroner i oppreisningserstatning,⁸⁵ og i vurderingen om tilkjennelse la retten vekt på siktelsens karakter, fratakelse av omsorg for datter, besøksforbud, yrkesmessige konsekvenser, lang saksbehandlingstid, medieomtale, psykisk belastning samt sosiale forhold.⁸⁶ Følgene som oppstod etter straffeforfølgningen er forutsigbare for siktelse av denne karakter. En siktelse for incest vil ofte medføre vedtak om besøksforbud dersom man har barn samt psykiske- og sosiale belastninger.

Statens sivilrettsforvaltning har behandlet flere saker om oppreisning hvor siktelsen har vært seksuallovbrudd. I ESTR-2015-2863 var en mann siktet for voldtekt og familievold. Voldtekten hadde en øvre strafferamme med fengsel inntil 21 år, og grov mishandling i familieforhold hadde en øvre strafferamme med fengsel inntil seks år.⁸⁷ Siktelsens karakter var det eneste momentet som ble lagt til grunn i vurderingen om tilkjennelse av oppreisning. Kravstiller

⁸⁰ Rt-2012-1615 (40).

⁸¹ Rt-2012-1615 (45).

⁸² Rt-2012-1615 (45).

⁸³ Rt-2012-1615 (45).

⁸⁴ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2011-9582).

⁸⁵ Rt-2008-1014 (45).

⁸⁶ Rt-2008-1014 (38).

⁸⁷ Strl. av 1902 §§ 192, 219.

ble tilkjent 70 000 kroner i oppreisningserstatning, og i utmålingen la statens sivilrettsforvaltning vekt på siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid, sosiale forhold og omfattende medieomtale av saken.

Statens sivilrettsforvaltning har videre behandlet saker hvor kravstiller har vært siktet for seksuell omgang med barn under 10 år og 14 år, og siktelsen er tillagt stor vekt i vurderingen av tilkjenning av oppreisning.⁸⁸ De samme momentene får ofte anvendelse ved siktelser av denne karakter. Typiske følger er innblanding fra barnevernet, psykiske plager, sosiale forhold, yrkesmessige konsekvenser og mediaomtale.

Retts- og forvaltningspraksis viser at siktelser for *seksuallovbrudd* ofte er så stigmatiserende og infamerende at momentet alene er tilstrekkelig for å tilkjenne oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Incest, voldtekt og seksuell omgang med barn er blant seksuallovbruddet ansett for å være særlig alvorlig og infamerende. Utmålingen for en siktelse av denne karakter har til en viss grad blitt standardisert i praksis, men øvrige forhold i en sak kan gi grunnlag for en høyere oppreisningserstatning.⁸⁹ Høyesterett mener at 10 000 kroner i oppreisning er et passende beløp for en siktelse for voldtekt.⁹⁰ Belastningen å være siktet for en lovovertrødelse av denne karakter står i et misforhold til oppreisningserstatningen som tilkjennes. Utmålingsnivået skyldes norsk rettstradisjon om at nivået skal være relativt lavt.⁹¹ Hensynet til likhet og likebehandling tilsier at utmålingsnivået som fremgår av retts- og forvaltningspraksis bør være veiledende i utmålingen i senere saker. Høyesterett kan øke eller senke nivået som er etablert for siktelser av denne karakter, da retten har kommet med prinsipielle uttalelser om utmålingen for seksuallovbrudd.

⁸⁸ ESTR-2015-479, ESTR-2014-3800.

⁸⁹ Eks. Rt-2012-1615 (45).

⁹⁰ Rt-2012-1615 (45).

⁹¹ Se punkt 7.

Narkotikalovbrudd

Narkotikalovbrudd er hjemlet i strl. §§ 231 og 232. Det er straffbart å ulovlig tilvirke, innføre, utføre, erverve, sende eller overdra narkotika, jf. strl. § 231. Hva som anses å være narkotika etter norsk straffelovgivning er hjemlet i legemiddeloven, se strl. § 231 jf. legemiddeloven § 22. En siktelse for narkotikaovertrødelse har blitt tillagt vekt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd.

I rettspraksis er det imidlertid kun én rettsavgjørelse om oppreisning hvor saksøker har vært siktet for narkotikalovbrudd. I LG-2010-155640 var en mann siktet og tiltalt for en alvorlig narkotikaforbrytelse.⁹² Domfellelse ville medført ubetinget fengselsstraff mellom to og tre år. Lagmannsretten tilkjente saksøker 25 000 kroner i oppreisning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid, psykisk helse, medieomtale og sosiale forhold. Dommen illustrerer at det blir tilkjent oppreisning for siktelser for narkotikalovbrudd, men det blir ikke tilkjent høye beløp.

Statens sivilrettsforvaltning har avsagt flere avgjørelser om oppreisning hvor kravstiller har vært siktet for narkotikalovbrudd. Videre viser forvaltningspraksis at det blir tilkjent lave beløp i utmålingen for narkotikalovbrudd. I ESTR-2015-885 var en mann siktet og pågrepet for erverv av en betydelig mengde narkotika med en øvre strafferamme med fengsel inntil 15 år.⁹³ Saken ble henlagt ca. ett år senere. Statens sivilrettsforvaltning tilkjente mannen 10 000 kroner i oppreisningserstatning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid, yrkesmessige konsekvenser og utmålingsnivået i lignende saker.

I ESTR-2013-3531 hadde kravstiller vært siktet og tiltalt for innførsel av et meget betydelig kvantum narkotika.⁹⁴ Kravstiller var utsatt for et «inngrep av en viss betydning» som gjorde det rimelig å tilkjenne oppreisning. I vurderingen ble det lagt vekt på siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid og iretteføring i to rettsinstanser hvor han ble domfelt i første instans. Statens sivilrettsforvaltning tilkjente kravstiller 10 000 kroner i oppreisningserstatning. I utmålingen ble det lagt vekt på at kravstiller var siktet for et alvorlig forhold, iretteføring i to rettsinstanser og utmålingsnivået i lignende saker. I tillegg ble det vektlagt at kravstillers med-

⁹² Strl. av 1902 § 162 første ledd og andre ledd.

⁹³ Strl. av 1902 § 162 første ledd jf. tredje ledd.

⁹⁴ Strl. av 1902 § 162 første ledd jf. andre ledd.

virkning jf. strpl. § 447 fjerde ledd jf. § 446 første ledd bokstav a og b, som medførte til en nedsettelse av oppreisningserstatningen.

Retts- og forvaltningspraksis viser at siktelse for *narkotikalovbrudd* tillegges stor vekt i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes. Det er grunn til å anta at en siktelse av denne karakter utgjør et inngrep av en viss betydning at det fremstår som rimelig å tilkjenne oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. På den annen side ser det ut til at siktelsen ikke blir ansett for å være så alvorlig og infamerende at den gir grunnlag for å tilkjenne høye oppreisninger. Det blir tilkjent relativt lave oppreisningsbeløp for selve siktelsens, men andre forhold har gitt grunnlag for en forhøyelse. Utmålingsnivået basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er mellom 10 000 - 25 000 kroner, hvor det i utmålingen ble lagt vekt på siktelsens karakter samt andre forhold.

*Voldslovbrudd mv.*⁹⁵

Voldslovbrudd mv. er regulert i strl. kapittel 25, og inneholder lovovertrædelser som drap, uaktsomt drap, vold med mer. Det er få avgjørelser fra domstolene om oppreisning som angår siktelse for *voldslovbrudd mv.* Forvaltningspraksis vil derfor tillegges større vekt i vurderingen av siktelse av denne karakter.

Statens sivilrettsforvaltning har behandlet saker om oppreisning jf. strpl. § 447 andre hvor siktelsen har vært drap og uaktsomt drap. Drap er en alvorlig siktelse med en øvre strafferamme med fengsel inntil 21 år.⁹⁶ Siktelse av denne karakter bør tillegges stor vekt både i vurdering om tilkjenning og utmåling av oppreisning. I ESTR-2015-1531 var en mann siktet for drap og forsøk på drap i Aserbajdsjan, og han ble varetektsfengslet i Norge for siktelsen i Aserbajdsjan. Siktelsens karakter samt lang saksbehandlingstid gjorde det rimelig å tilkjenne kravstiller oppreisning. Kravstiller ble tilkjent 30 000 kroner i oppreisningserstatning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelsens karakter, straffeforfølgningens lengde, siktedes helse og forhold til sitt barn. Siktelse for uaktsomt drap ved motorvogn har gitt en oppreisning på 10 000 kroner, og vurderingen ble det lagt vekt på siktelsen samt irettføring i en rettsinstans og beslag av førerkort.⁹⁷

⁹⁵ Strl. §§ 271-288.

⁹⁶ Strl. § 275.

⁹⁷ ESTR-2015-1884.

Forvaltningsavgjørelsene illustrerer at siktelser for drap og uaktsomt drap blir tillagt stor vekt i vurderingen om tilkjenning av oppreisning. I utmålingen blir det derimot tilkjent lave beløp sammenlignet med utmålingsnivået for seksuallovbrudd. Begge kategoriene av lovbrudd er alvorlige med høye øvre strafferammer. Drap blir generelt ilagt høyere straffer enn seksualovertrедelser. Er det likevel noe som skiller disse kategoriene da det blir tilkjent lavere oppreisning for drap? En mulig årsak kan være at en som frifinnes for drap vil i større grad bli ”renvasket” enn en som blir frifunnet for seksuallovbrudd, særlig i de tilfellene hvor gjerningsmannen blir tatt. En som er siktet for seksuallovbrudd vil ofte bli stemplet som seksuallovbryter, selv om vedkommende blir frifunnet. Belastningen vil derfor kunne oppleves som større ved siktelser for seksuallovbrudd enn drap.

I ESTR-2015-2877 var en kvinne siktet for grov mishandling av datter.⁹⁸ Saken ble henlagt og kvinnen fremmet oppreisningskrav jf. strpl. § 447 første og andre ledd. Statens sivilrettsforvaltning fant at vilkårene for å tilkjenne oppreisning var oppfylt. I vurderingen la de vekt på siktelsens karakter som ble ansett å være en stor belastning, lang saksbehandlingstid, medieomtale uten identifikasjon, ransaking og oppsettelse av sperrebånd rundt bopel og hytte, beslag og siktedes psykiske helse. Kravstiller ble tilkjent 40 000 kroner i oppreisningserstatning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelsens alvorlighetsgrad, medieomtale, sosiale forhold, psykisk helse, lang saksbehandlingstid og utmålingsnivået i lignende saker.

Statens sivilrettsforvaltning har behandlet saker hvor kravstiller har vært siktet for legemsbeskadigelse.⁹⁹ Siktelsens karakter samt andre forhold har gitt en oppreisningserstatning mellom 10 000 – 20 000 kroner.¹⁰⁰ Iretteføring i rettsinstanser, siktedes unge alder, sosiale forhold, medieomtale etc. er andre forhold som var relevante i utmålingen.¹⁰¹

I forvaltningsavgjørelsene ovenfor har ikke siktelsens karakter i seg selv vært tilstrekkelig for å tilkjenne oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Drap er en alvorlig siktelse med en øvre

⁹⁸ Strl. av 1902 § 219 andre ledd jf. første ledd.

⁹⁹ ESTR-2015-1790, ESTR-2015-1210.

¹⁰⁰ ESTR-2015-1790, ESTR-2015-1210.

¹⁰¹ ESTR-2015-1790, ESTR-2015-1210.

strafferamme med fengsel inntil 21 år.¹⁰² Det er nærliggende å anta at en siktelse for drap alene kan gi grunnlag for å tilkjenne oppreisning etter en sammenligning med siktelser for seksuallovbrudd.¹⁰³ Da tilkjennelse av oppreisning beror på en helhetsvurdering vil det være naturlig å trekke inn flere forhold i tillegg til siktelsens karakter, selv om siktelsens karakter i seg selv ville gitt grunnlag for tilkjennelse. Basert på forvaltningsavgjørelsene ovenfor er det tilkjent relativt lavet beløp for siktelser for drap og uaktsomt drap. I utmålingene for siktelser for mishandling og legemsbeskadigelse er det i større grad tilkjent beløp som er i tråd med utmålingsnivået en kan forvente tatt i betraktning de belastningene som er påført. Utmålingsnivået for voldsbrudd mv. er mellom 10 000 - 40 000 kroner basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor. I utmålingen ble siktelsens karakter samt andre forhold vektlagt.

Vinningslovbrudd og lignende krenkelser¹⁰⁴

Vinningslovbrudd og lignende krenkelser er regulert i strl. kapittel 27, og inneholder blant annet lovovertrедelser som ran og heleri, tyveri, underslag etc. I oppgaven vil jeg illustrere hvilken vekt siktelser for ran og heleri har hatt i vurderingen om utmåling jf. strpl. § 447 andre ledd.

I ESTR-2015-1400 hadde kravstiller vært pågrepet og siktet for grovt ran.¹⁰⁵ Saken ble henlagt grunnet bevisets stilling, og kravstiller fremmet oppreisningskrav jf. strpl. § 447 første og andre ledd. I vurderingen av om oppreisning skulle tilkjennes la statens sivilrettsforvaltning vekt på siktelsens karakter og lang saksbehandlingstid som utgjorde et brudd på EMK art. 6 nr. 1. Statens sivilrettsforvaltning tilkjente 10 000 kroner i oppreisning, og i utmålingen ble det lagt vekt på lang saksbehandlingstid herunder brudd på EMK art 6 nr. 1, kritikk av påtalemyndighetene da de ikke besvarte gjentatte innsynsbegjæring eller sendte ut henleggelsesbrev. Videre ble det vektlagt at kravstiller hadde foranlediget til etterforskning, som medførte en nedsettelse av oppreisningserstatningen jf. strpl. § 447 fjerde ledd jf. § 446 første ledd bokstav a og b.

¹⁰² Strl. § 275.

¹⁰³ Eks. Rt-2012-1615 (40).

¹⁰⁴ Strl. §§ 321-346.

¹⁰⁵ Strl. av 1902 § 268 andre ledd jf. § 267 andre ledd.

I TOSLO-2010-204954 hadde saksøker vært pågrepet og siktet for grovt heleri,¹⁰⁶ men saksøker ble frifunnet for forholdet i Oslo tingrett og i Gulating lagmannsrett.¹⁰⁷ Statens sivilrettsforvaltning fant ikke grunnlag for å tilkjenne oppreisning,¹⁰⁸ og saksøker fremmet nytt oppreisningskrav til tingretten. Tingretten kom frem til at saksøker klart oppfylte kravet til oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Retten la vekt på at siktelsen «...gjaldt riktignok «kun» heleri... men det er etter rettens oppfatning likevel lite tvilsomt at A ved dette i stor grad ble identifisert med Munch-ranet som sådan, og at dette har vært belastende». Tingretten tilkjente 75 000 kroner i oppreisningserstatning.

Dommen og forvaltningsavgjørelsen viser at oppreisningsbeløpet er større for heleri enn ran, men reelle hensyn taler for at oppreisningsbeløpet for ran bør være større enn for heleri. Det kan begrunnes med at ran har en øvre strafferamme med fengsel inntil 15 år / 21 år,¹⁰⁹ og heleri har en øvre strafferamme med fengsel inntil 2 år / 15 år.¹¹⁰ Uttalelsen i TOSLO-2010-204954 om siktelsen «...gjaldt riktignok «kun» heleri...» tyder videre på at heleri ikke er den mest alvorlige lovovertrедelsen å bli siktet for. Dommen og vedtaket illustrerer videre den betydning andre momenter har i en vurdering om utmåling. Kravstillers medvirkning var antakeligvis en betydelig faktor for det lave oppreisningsbeløpet i ESTR-2015-1400. Medieomtale og identifikasjon er sannsynligvis årsaken til at saksøker ble tilkjent et høy oppreisningsbeløp i TOSLO-2010-204954.

Bedrageri, skattesvik og lignede økonomisk kriminalitet

Bedrageri, skattesvik og lignede økonomisk kriminalitet er regulert i strl. kapittel 30. Statens sivilrettsforvaltning har avsagt flere avgjørelser om oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd hvor kravstiller har vært siktet for bedrageri, skattesvik og lignende økonomisk kriminalitet.

En siktelse for grovt bedrageri har en øvre strafferamme med fengsel inntil seks år.¹¹¹ Siktelsen er ikke blant de mest alvorligste sammenlignet med eksempelvis siktelser for seksuallovbrudd, drap, narkotikalovbrudd og terrorhandlinger. Påstanden begrunnes ut fra en allmenn

¹⁰⁶ Strl. av 1902 § 317 tredje ledd jf. første ledd.

¹⁰⁷ TOSLO-2005-184533 og LG-2006-91329-3.

¹⁰⁸ ESTR-2010-55.

¹⁰⁹ Strl. § 328 første ledd og andre ledd.

¹¹⁰ Strl. §§ 332 tredje ledd og 333 andre ledd.

¹¹¹ Strl. § 372 første ledd.

oppfatning og den øvre strafferammen for lovovertrødelserne. En siktelse for bedrageri vil oppleves som en større belastning dersom siktelsen er knyttet til siktedes yrkesutøvelse, noe som bør tillegges vekt i en vurdering. Statens sivilrettsforvaltning behandlet en sak om oppreisning etter en siktelse for grovt bedrageri i ESTR-2014-3867. Kravstiller ble domfelt i tingretten til å sone fire måneder i fengsel, men frifunnet i lagmannsretten. I vurderingen om tilkjennelse av oppreisning la statens sivilrettsforvaltning vekt på siktelsens karakter, domfellelse i tingretten, lang saksbehandlingstid, ransaking og beslag. Kravstiller ble tilkjent 50 000 kroner i oppreisning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelsens karakter, sosiale forhold, lang saksbehandlingstid, irettføring i to rettsinstanser, medieomtale uten identifikasjon, karriere, siktedes psykiske helse og utmålingsnivået i lignende saker. Tatt i betraktning de forhold kravstiller var utsatt som følge av straffeforfølgningen var det rimelig å tilkjenne oppreisning. Derimot ble det tilkjent et relativt høyt beløp sammenlignet med utmålingsnivået statens sivilrettsforvaltnings vanligvis ligger på. En mulig årsak til det høye oppreisningsbeløpet kan være at kravstiller ble domfelt i tingretten. Domfellelse i en rettsinstans medførte at saksøker ble tilkjent en høy oppreisning i LB-2008-32040.

Statens sivilrettsforvaltning har behandlet saker om oppreisning etter siktelse for skattesvik og medvirkning til skattesvik.¹¹² Siktelsen er ikke blant de mest alvorlige, men siktelsen vil oppleves som en større belastning hvis den knytter seg til kravstillers yrkesutøvelse. Forvaltningspraksis viser at det blir tilkjent høye beløp for siktelse av denne karakter. I ESTR-2014-3746 ble kravstiller tilkjent 70 000 kroner i oppreisning, og i utmålingen ble det lagt vekt på siktelse for medvirkning til grovt skattesvik som knyttet seg til kravstillers yrke som advokat,¹¹³ lang saksbehandlingstid, irettføring i en rettsinstans, medieomtale med identifikasjon, psykisk belastning og kritikk påtalemyndighetenes håndtering av saken.

Basert på forvaltningsavgjørelsene ovenfor har siktelse for *bedrageri, skattesvik og lignende krenkelses* tillagt stor vekt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning, særlig hvis den knytter seg til siktedes yrkesutøvelse. Det har blitt tilkjent høye oppreisningserstatninger for siktelse av denne karakter, tatt i betraktning at siktelse av denne karakter ikke er blant de mest alvorlige. Siktelsens karakter samt andre forhold gir et utmålingsnivå mellom 40 000 - 70 000 kroner i oppreisning, basert på forvaltningspraksis fra 2014 og 2015.

¹¹² ESTR-2015-501, ESTR-2014-3746.

¹¹³ Lignl. § 12-1 nr. 1 a og nr. 2, §12-2 nr. 1 og nr. 1.

Terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger

Terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger reguleres av strl. kapittel 18.

I retts- og forvaltningspraksis er det få saker om oppreisning hvor siktelsen har vært *terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger*. En tingrettsavgjørelse fra 2011 kan likevel si oss noe generelt om hvordan siktelse av denne karakter har blitt vektlagt i en vurdering om oppreisning. I TOSLO-2011-126463 fremmet saksøker oppreisningskrav etter en uberettiget straffeforfølgning for terrorvirksomhet.¹¹⁴ Retten la vekt på at saksøker var siktet for «...svært alvorlige forbrytelser...» og lang saksbehandlingstid. Siktedes psykiske helse og medieomtale med identifikasjon i Norge og utlandet ble også vektlagt. Saksøker ble tilkjent 75 000 kroner i oppreisningserstatning, som fravek utmålingen fra statens sivilrettsforvaltning som anså at 15 000 kroner var et «passende beløp». I utmålingen la retten vekt på siktelsens karakter, medieomtale hvor siktede ble identifisert med navn og bilde, sosiale forhold, siktedes psykiske helse og utmålingsnivået i lignende saker.

Basert på tingrettsavgjørelsen kan det trekkes en slutning om at siktelse for terrorhandlinger eller terrorrelaterte handlinger blir ansett for å være en alvorlig siktelse som blir tillagt stor vekt i vurderingene av om oppreisning skal tilkjennes og i utmålingen. Om terrorvirksomhet uttaler retten at det «...rammer samfunnet som sådan og ofrene gjerne velges mer eller mindre tilfeldig». Tingrettsavgjørelsen illustrerer videre hvor vanskelig det er å foreta en utmåling da tingretten tilkjente 60 000 kroner mer i oppreisning enn statens sivilrettsforvaltning.

5.3.2 Lang saksbehandlingstid

Lang saksbehandlingstid er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Saksbehandlingstiden regnes i utgangspunktet fra det tidspunktet en person har fått stilling som siktet,¹¹⁵ og frem til saken er avsluttet ved endelig frifinnende dom eller innstillelse av saken.¹¹⁶ Hva som anses å være *lang* saksbehandlingstid vil bero på retts- og forvaltningspraksis, eller praksis fra EMD ved eventuelle brudd på EMK art. 6 nr. 1. Lang saksbehandlingstid er et moment av objektiv karakter, hvilket vil si at saksbehandlingstiden bør

¹¹⁴ Strl. av 1902 § 147 bokstav a, § 292 jf. § 291, 352 første ledd andre straffalternativ, våpenloven § 33 første ledd andre punktum jf. andre ledd og tredje ledd jf. § 27 bokstav b andre ledd.

¹¹⁵ Strpl. § 82 første ledd. TOSLO-2010-204954.

¹¹⁶ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

tillegges like stor vekt i to saker hvor saksbehandlingstiden er den samme. Subjektive forhold kan imidlertid få innvirkning på momentets vekt. Videre må saksbehandlingstiden ses i sammenheng med siktelsens karakter. Belastningen er størst når straffeforfølgelsen vedvarer over tid og når siktelsen er alvorlig og infamerende. Det kan reises spørsmål om hva som er årsaken til at saksbehandlingstiden har tatt lenger tid enn normalt. Det kan være forhold på siktedes side eller forhold på myndighetenes side. Med myndighetene siktes i denne sammenheng til påtalemyndighetene, forvaltningen og domstolene. Det er rimelig å kompensere siktede for lang saksbehandlingstid som skyldes forhold på myndighetenes side, selv om myndighetene ikke kan bebreides for at saksbehandlingen har tatt lang tid.

Domstolene og statens sivilrettsforvandling har behandlet flere saker om oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd hvor lang saksbehandling har vært et relevant moment. En straffeforfølgelse som varer i ett år og åtte måneder er ansett som lang saksbehandlingstid i rettspraksis.¹¹⁷ Som nevnt ovenfor regnes saksbehandlingstiden fra det tidspunkt en person har fått stilling som siktet og fremt til frifinnelse eller innstilling av saken. Innenfor rammen av denne tiden blir saken først utredet av politiet, før den blir henlagt eller sendt til rettsapparatet. I enkelte retts- og forvaltningsavgjørelser blir det påpekt hva som er årsaken til den lange saksbehandlingstiden. Det vil enten være den totale saksbehandlingstiden, eller det kan være forhold hos politiet eller domstolene. Eksempelvis har Høyesterett lagt vekt på tidsforløpet i etterforskningen.¹¹⁸ Det betyr at saksbehandlingstiden ikke behøver å vurderes isolert. Det fremgår av forvaltningspraksis at en sak som ligger sju måneder hos politiet utgjør en lang saksbehandlingstid.¹¹⁹ Sju måneder fra domfellelse i tingretten til frifinnelse i lagmannsretten ble også ansett for å være lengre enn «...det kravstiller selv må bære risikoen for».¹²⁰

I vurderingen av saksbehandlingstiden, kan det vektlegges at den straffeforfulgte ble domfelt i en rettsinstans. Belastningens størrelse vil bero på hvilket lovbrudd man dømt for samt straffens art og lengde. Eksempelvis tok lagmannsretten i 2008 hensyn til at saksøker ble domfelt i tingretten med en dom på 13 års fengsel hengende over seg.¹²¹ Det fremgår ikke av dommen hvorvidt det tok uvanlig lang tid før dommen kom opp for lagmannsretten, noe som trekker i

¹¹⁷ LG-2010-155640, LB-2008-32040.

¹¹⁸ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

¹¹⁹ ESTR-2015-3274.

¹²⁰ ESTR-2015-3274.

¹²¹ LB-2008-32040.

retning av at saksbehandlingstiden kan tillegges vekt selv om den ikke anses som lang, når den straffeforfulgte er utsatt for en særlig belastning i tidsrommet.

Den lengste saksbehandlingstiden som fremgår av rettspraksis i en vurdering av strpl. § 447 andre ledd er 16 år.¹²² Saksbehandlingstiden ble regnet «...fra den uriktige dom ble avsagt og til frifinnelse var et faktum». Saksbehandlingstiden samt andre momenter utgjorde et grunnlag for en oppreisningserstatning på to millioner kroner.

Videre vil jeg drøfte forholdet mellom EMK og momentet om lang saksbehandlingstid.

*Forholdet til EMK*¹²³

Det fremgår av EMK art. 5 nr. 4 at domstolen raskt skal prøve lovligheten av en pågripelse eller annen frihetsberøvelse jf. EMK art. 5 nr. 1 c. EMK art. 6 nr. 1 gir en siktet rett til å få straffesaken mot seg avgjort «innen rimelig tid». Et spørsmål er om brudd på EMK art. 5 nr. 4 eller art. 6 nr. 1 er et relevant moment i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes jf. strpl. § 447 andre ledd, og hvilken vekt momentet eventuelt skal tillegges. Det fremgår av et rundskriv fra justis- og beredskapsdepartementet at «[l]ang saksbehandlingstid er et forhold som kan begrunne et oppreisningskrav...».¹²⁴ Videre fremgår det av retts- og forvaltningspraksis at brudd på EMK art. 5 nr. 4 og art. 6 nr. 1 er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning.

I Rt. 2006 s. 577 var saksbehandlingstiden i strid med EMK art. 5 nr. 4,¹²⁵ og saksøker ble tilkjent oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd jf. EMK art. 13 og mrl. § 2.¹²⁶ I vurderingen la Høyesterett vekt på at «...den lange saksbehandlingstiden hindret et tilrettelagt opplegg for ham i tråd med forutsetningen for forvaringsreaksjonen. I stedet har han blant annet i lengre tid sittet varetektsfengslet. Jeg finner derfor at han bør tilkjennes en oppreisning...»¹²⁷ Avgjørelsen fra Høyesterett viser at det brudd på EMK *kan* tillegges avgjørende vekt i vurderingen om tilkjenning av oppreisning.

¹²² LF-2009-113285.

¹²³ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

¹²⁴ Rundskriv G-13/02.

¹²⁵ Rt-2006-577 (17).

¹²⁶ Rt-2006-577 (20).

¹²⁷ Rt-2006-577 (20).

Forvaltningspraksis viser at brudd på EMK art 6 nr.1 er et relevant moment i vurderingen av oppreisning.¹²⁸ I ESTR-2015-1400 ble kravstiller siktet og pågrepet for grovt ran.¹²⁹ To og et halvt år senere ble saken henlagt grunnet bevisets stilling. Videre tok det nye to og et halvt år før siktede ble kjent med at saken hadde blitt henlagt, da politiet ikke hadde sendt ut et henleggelsesbrev. Statens sivilrettsforvaltning kom frem til at den lange saksbehandlingstiden utgjorde et brudd på EMK art. 6 nr. 1, og konvensjonsbruddet sammenholdt med siktelsens karakter utgjorde et «inngrep av en viss betydning» at det var rimelig å tilkjenne oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Kravstiller ble tilkjent 10 000 kroner i oppreisning, og i utmålingen ble det lagt vekt på den lange etterforskningen og kritikkverdige forhold fra påtalemyndighetenes side ved at de ikke ga opplysninger om henleggelse av saken eller hadde besvarte gjentatte innsynsbegjæringer. Siktetes egen adferd fikk innvirkning på utmålingen, jf. strpl. § 447 fjerde ledd jf. § 446 andre ledd. Forvaltningsavgjørelsen viser at brudd på EMK art. 6 nr. 1 tillegges stor vekt i vurderingen om oppreisning skal tilkjennes. Videre er det vanskelig å si noe generelt om hvilken vekt momentet skal tillegges i utmålingen, da kravstillers egen adferd førte til en nedsettelse av oppreisningen.

I LB-2009-53340 tok lagmannsretten stilling til om regelverket om oppreisning i anledning uberettiget straffeforfølgning var i strid med EMK. Lagmannsretten svarte benektende på spørsmålet, og begrunnet svaret med at det ikke kunne «...utlegges av konvensjonen noe krav om at Norge skal ha en ordning med erstatning for tort og svie (oppreisning) som gir den strafforfulgte rettskrav på beløp av en viss størrelse.»¹³⁰ Brudd på EMK vil imidlertid være et relevant moment i en vurdering om oppreisning skal tilkjennes jf. strpl. § 447 andre ledd. Selv om EMK i seg selv ikke gir rettskrav på oppreisning, vil oppreisning bli tilkjent ved brudd på EMK «når det fremstår som rimelig».¹³¹

Retts- og forvaltningspraksis viser at brudd på EMK er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Lang saksbehandlingstid er et relevant moment selv om det ikke utgjør et konvensjonsbrudd på EMK. Reelle hensyn taler imidlertid for at momentet bør tillegges større vekt i de tilfellene hvor saksbehandlingstiden utgjør et brudd på

¹²⁸ Eks. ESTR-2015-1400 og ESTR-2015-3091.

¹²⁹ Strl. av 1902 § 268 andre ledd jf. § 267 andre ledd.

¹³⁰ LB-2009-53340.

¹³¹ Rt-2006-577 (20).

EMK. Rettspraksis viser at brudd på EMK art. 6 nr. 1 har blitt tillagt avgjørende vekt i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes, men i utgangspunktet vil et konvensjonsbrudd på lik linje med andre momenter være en del av en helhetsvurdering. Det er vanskelig å si noe generelt om utmålingsnivået i saker hvor siktede har vært utsatt for lang saksbehandlingstid, da momentet ofte er ett av flere forhold i en utmålingsvurdering. Utmålingsnivået basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er mellom 10 000 - 50 000 kroner, foruten avgjørelsen inntatt i LF-2009-113285 hvor saksøker ble tilkjent to millioner kroner i oppreisningserstatning.

5.3.3 Siktetes sosiale liv

Videre er siktetes sosiale liv et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Med siktetes sosiale liv menes at straffeforfølgningen har medført konsekvenser for siktetes relasjoner til familie, venner, kollegaer, bekjente og andre i lokalmiljøet. Mange opplever å få et stempel som kriminell som alltid vil være der, selv om saken har blitt henlagt, innstilt eller siktede blir frifunnet. Siktetes sosiale liv er et moment av subjektiv karakter, hvilket betyr at det er individuelt hvordan siktede opplever en straffeforfølgning. Enkelte vil oppleve straffeforfølgningen særlig belastende, og ser kanskje ingen annen utvei enn å flytte grunnet sosiale forhold. Andre vil kanskje ikke oppleve den samme belastningen sosialt, selv om de er siktet for det samme straffebudet. Momentet må avgjøres konkret i hver sak, både angående hvordan det oppleves for siktede og hvilke faktiske konsekvenser straffeforfølgningen har påført siktetes sosiale nettverk.

Rettspraksis viser at momentet om siktetes sosiale liv er tillagt vekt i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes. I LF-2009-113285 flyttet saksøker da han følte at han ikke fungerte i det lokale miljøet etter straffeforfølgningen. Det kan også tenkes at siktede blir boende, men mister deler av det sosiale livet man hadde før straffeforfølgningen startet. I Rt-2008-1014 ble siktede tilkjent oppreisningserstatning, og Høyesterett la vekt på at siktede hadde blitt stemplet i bygda, «...isolert seg og at hans aktivitetsnivå generelt er svekket».¹³² I LB-2014-161589 la retten vekt på at straffeforfølgningen hadde medført konsekvenser for saksøkers sosiale liv.

¹³² Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

Det er vanskelig å si noe generelt om hvilken vekt siktedes sosiale liv blir tillagt i utmålingen, da momentet er ett av flere forhold som utgjør grunnlaget for utmålingen. Rettsanvenderene sier lite om hvilken vekt de tillegger de ulike momentene. Ved å gjennomgå rettspraksis kan man likevel få et inntrykk av utmålingsnivået. I Rt-2012-1615 hadde saksøker vært siktet for voldtekt, og Høyesterett tilkjente saksøker 30 000 kroner i oppreisning. I utmålingen ble det vektlagt at siktelsen ble kjent i lokalmiljøet som medførte at siktede måtte ta med seg barna å flytte. Andre momenter i vurderingen var siktelsens karakter, siktedes forhold til barna, tilsynssak ble opprettet av barnevernet og ransaking.¹³³ Høyesterett uttalte at en siktelse for forsettlig voldtekt til samleie bør som et utgangspunkt utgjøre en oppreisning på 10 000 kroner,¹³⁴ hvilket vil si at Høyesterett tilkjente saksøker 20 000 kroner for de øvrige momentene, inkludert siktedes sosiale liv. Det var klart rimelig å tilkjenne oppreisning i denne saken. Utmålingen burde derimot vært noe høyere tatt i betraktning at saksøker måtte flytte. I LF-2009-113285 ble saksøker tilkjent to millioner i oppreisning. Et moment i utmålingen var at kravstiller måtte flytte til utlandet etter en siktelse for incest.

En uberettiget straffeforfølgning kan ødelegge relasjoner til andre mennesker, noe som er vanskelig å reparere. Ofte vil sosiale forhold utgjøre en stor belastning, særlig i de situasjoner hvor siktede føler at han må flytte til et nytt sted. Straffeforfølgningen kan også få konsekvenser for siktedes familie; enten ved at familien må flytte, at siktede må flytte fra familien eller at familien får sosiale konsekvenser som følge av straffeforfølgningen av et familiemedlem. Det å bygge opp et sosialt nettverk er både tidkrevende og uerstattelig. For noen vil ødelagte relasjoner oppleves som den største belastningen som følge av straffeforfølgningen. I slike situasjoner bør momentet veie tungt både i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Utmålingsnivået basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er mellom 10 000 - 2 000 000 kroner. Ekstraordinære forhold var årsaken til saksøker ble tilkjent 2 000 000 kroner i LF-2009-113285. Generelt er utmålingsnivået lavt i de situasjonene hvor straffeforfølgningen har medført sosiale konsekvenser for siktede. For eksempel tilkjente Høyesterett 20 000 kroner i oppreisning hvor saksøker opplevde følgende konsekvenser etter straffeforfølgningen; saksøker og hans tre barn måtte flytte, hans relasjon til barna ble skadet, ransaking av bopel, opprettelse av tilsynssak og samtalerapi.¹³⁵ Selv om saken ble henlagt etter

¹³³ Rt-2012-1615 (46).

¹³⁴ Rt-2012-1615 (45).

¹³⁵ Rt-2012-1615 (45)-(46).

to måneder, fikk straffeforfølgelsen store konsekvenser for saksøker.¹³⁶ 20 000 kroner er et lavt beløp i forhold til de belastningene som saksøker ble utsatt for.

5.3.4 Siktetes forhold til sine barn

Hvilket forhold siktede får til sine barn som følge av straffeforfølgningen er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Momentet er relevant hvor siktede har mistet all kontakt med sine barn, hvor siktede har fått et dårligere forhold til sine barn, hvor barnevernet har opprettet tilsynssak eller andre tiltak, hvor politiet har fattet vedtak om besøksforbud etc. I vurderingen må det tas hensyn til hvilke forhold siktede hadde til sine barn før straffeforfølgningen begynte, og sammenligne forholdet med hvordan det har utartet seg etter straffeforfølgningen.

Rettspraksis viser at siktetes forhold til sine barn er et relevant moment i oppreisningsvurderingen jf. strpl. § 447 andre ledd. Hvilken vekt momentet skal tillegges beror på en konkret vurdering av hvor stor belastning det har vært for siktede, eventuelt om det generelt anses som en stor belastning. I Rt-2012-1615 ble saksøker tilkjent 30 000 kroner i oppreisningserstatning.¹³⁷ I utmålingen ble det lagt vekt på at barnevernet hadde opprettet tilsynssak, siktetes forhold til sine barn og at siktede måtte ta med seg barna og flytte fra landsdelen etter straffeforfølgningen.¹³⁸ I Rt-2008-1014 ble saksøker tilkjent 60 000 kroner i oppreisning,¹³⁹ og i vurderingen om oppreisning skulle tilkjennes la Høyesterett vekt på at saksøker ble fratatt omsorgen av sitt barn og at barnevernet opprettet ordninger som saksøker måtte innrette seg etter.¹⁴⁰ I LF-2009-113284 ble siktede tilkjent to millioner i oppreisningserstatning, og i utmålingen ble det blant annet vektlagt at siktede mistet «...all kontakt med sine to barn fra første ekteskap». Generelt vil fratakelse av omsorg og vedtak om besøksforbud være det største inngrepet knyttet til siktetes forhold til sine barn. Det vil være en belastning både for siktede og hans barn. I barneretten står det biologiske prinsipp sentralt i de fleste vurderingene, hvilket betyr at det er til barnets beste å ha kontakt med biologiske foreldre. I denne sammenheng kan prinsippet begrunne at momentet bør tillegges vekt i oppreisningsvurderingen. Det er en

¹³⁶ Rt-2012-1615 (46).

¹³⁷ Rt-2012-1615 (46).

¹³⁸ Rt-2012-1615 (46).

¹³⁹ Rt-2008-1014 (45).

¹⁴⁰ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

nær relasjon mellom foreldre og barn, og foreldrene har et ansvar for sine barn. På nevnte bakgrunn vil siktedes forhold til sine barn reflekteres i barnets beste og omvendt.

Basert på drøftelsen ovenfor bør momentet tillegges stor vekt i vurderingen av utmåling. Det er vanskelig å si noe generelt om utmålingsnivået da momentet er ett av flere forhold i en helhetsvurdering. Rettspraksis viser ingen prinsipielle uttalelser om vekten til momentet isolert sett. Utmålingsnivået er mellom 30 000 - 2 000 000 kroner basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor. Ekstraordinære forhold førte til den høye oppreisningserstatning på to millioner kroner i LF-2009-113284.

5.3.5 Medieomtale

Medieomtale er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Hvilken vekt momentet skal tillegges vil bero på om siktede er identifisert eller ikke, eventuelt med eller uten bilde. Det er også avgjørende om siktede er omtalt i media lokalt eller riksdekkende. Videre vil momentet ha en sammenheng med siktelsens karakter; Jo mer alvorlig og infamerende siktelsen er, desto større belastning vil det være for siktede at saken blir omtalt i media.

Rettspraksis illustrer at medieomtale er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. I Rt-2008-1014 la Høyesterett vekt på at saken ble omtalt på nrk.no og på lokal TV.¹⁴¹ Medieomtale var ett av flere momenter som etter en helhetsvurdering gjorde det rimelig å tilkjenne oppreisning. Saksøker ble tilkjent 60 000 kroner i oppreisning. I Rt-2006-1629 la Høyesterett vekt på at saken ble omtalt i Norge og i utlandet. Medieomtalen ble ansett for å være utvilsomt stigmatiserende, og saksøker ble tilkjent 25 000 kroner i oppreisningserstatning.¹⁴² I vurderingen tok Høyesterett hensyn til subjektive forhold i saken da medieomtalen utgjorde en større belastning enn det siktelsen skulle tilsi; «Den anklage som gjennom media er blitt spredd, kan således lett oppfattes som mer omfattende enn det som siktelsen og etterforskningen har gitt foranledning til».¹⁴³ I LB-2008-32040 la retten vekt på at saken ble omtalt i media som *Norge største heroinsak*. Siktede ble ikke omtalt ved navn i mediene, men «...mange i lokalmiljøet identifiserte henne gjennom

¹⁴¹ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

¹⁴² Rt-2006-1629 (47)-(48) (Høyesterett siterer LA-2005-137125).

¹⁴³ Rt-2006-1629 (48).

artikler i lokalpressen». Saksøker ble tilkjent 70 000 kroner i oppreisning. Dommene fra Høyesterett og lagmannsretten viser at momentets vekt beror på om saken er omtalt lokalt eller riksdekkende evt. i utlandet. Videre vil det være av betydning om siktede er identifisert eller ikke. Selv om siktede ikke er identifisert, kan det vektlegges at lokalmiljøet har klart å identifisere vedkommende. Det er videre mulig å ta hensyn til subjektive forhold i vurderingen av momentet dersom medieomtalen anses for å være mer omfattende enn siktelsen skulle tilsi.

Forvaltningspraksis har i flere anledninger benyttet medieomtale som et moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Eksempelvis ble det vektlagt at saken hadde vært gjenstand for en omfattende medieoppmerksomhet i ESTR-2015-2877. Siktede var ikke identifisert ved navn, «...men det legges til grunn at kravstillers identitet i en viss utstrekning har vært kjent i kravstillers lokalmiljø». I ESTR-2014-3746 ble det vektlagt at saken hadde fått stor mediedekning hvor kravstiller ble identifisert.

Retts- og forvaltningspraksis viser at medieomtale er et relevant moment som har blitt tillagt vekt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Momentets vekt beror på om siktede er identifisert og om saken er omtalt riksdekkende eller lokalt. Videre har Høyesterett tatt hensyn til subjektive forhold i vurderingen av moment. Det er vanskelig å si noe generelt om utmålingsnivået da momentet utgjør ett av flere forhold i utmålingene. Basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er utmålingsnivået mellom 25 000 - 70 000 kroner.

5.3.6 Siktetes psykiske helse

Videre er siktetes psykiske helse et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Psykiske belastninger og påkjenninger er en påregnelig følge av en urettrettet straffeforfølgning. Domstolene og forvaltningen har imidlertid liten kompetanse til å vurdere siktetes psykiske helse. Siktetes egne uttalelser, samt dokumentasjon fra lege, psykolog og andre som jobber med psykisk helse vil ofte være avgjørende i vurderingen av dette momentet. Siktetes psykiske helse har nær sammenheng med siktelsens karakter og andre momenter. Det er naturlig at en alvorlig og infamerende siktelse medfører en større psykisk belastning for siktede. Videre vil lang saksbehandlingstid og medieomtale medføre ytterligere psykiske belastninger. Selv om det er mulig å si noe generelt om hvilke inngrep som vanligvis vil påfører siktede en psykisk belastning, er psykisk helse i utgangspunktet et moment av subjektiv art. Momentet bør avgjøres konkret i hver enkelt sak basert på hvordan straffeforfølgningen har blitt opplevd av den straffeforfulgte. Et generelt prinsipp i erstatningsretten er at

skadevolder må ta skadelidte som han er. Reelle hensyn taler for at det samme prinsippet bør få anvendelse i vurderingen av dette momentet. Skadevolder bør bærer risikoen for at en siktet tåler psykisk motgang dårligere enn en gjennomsnittsperson.

Rettspraksis viser at momentet har hatt relevans og vekt i oppreisningsvurderingen jf. strpl. § 447 andre ledd. I Rt-2008-1014 ble saksøker tilkjent 60 000 kroner i oppreisning, og i vurderingen la Høyesterett vekt på at saken hadde medført en psykisk belastning for saksøker, og som førte til at han isolerte seg som en følge av siktelsen.¹⁴⁴ I LG-2010-155640 ble saksøker tilkjent 25 000 kroner i oppreisning, og retten la vekt på at saksøker hadde diagnosen post-traumatisk stresslidelse, noe som forverret seg etter straffeforfølgelsen. Diagnosen er en følge av at saksøker tidligere var utsatt for alvorlige hendelser i krigssoner, men saksøkers tilstand ble forverret etter den uberettigede straffeforfølgelsen. Lagmannsretten uttalte at saksøkers psykiske lidelse medførte at belastningen «...var klart mer belastende for ham enn det som er vanlig for andre i samme situasjon». Ved å legge vekt på saksøkers diagnose, viser lagmannsretten at de *tar skadelidte som han er*. I LF-2009-113285 var siktedes psykiske helse vektlagt i utmålingen. «Glattcellesjokket og uretten har medført et livslangt traume, som for alltid vil redusere livskvaliteten»¹⁴⁵. Saksøker ble tilkjent to millioner i oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Rettsavgjørelsene ovenfor illustrerer at det i vurderingen av momentet kan legges vekt på diagnoser og den psykiske belastningen straffeforfølgningen har medført. Det bør ytterligere vektlegges om straffeforfølgningen medfører en varig reduksjon av livskvaliteten.

Statens sivilrettsforvaltning har vektlagt siktedes psykiske helse i flere forvaltningsavgjørelser, både i vurderingen om tilkjenning og utmåling.¹⁴⁶ Eksempelvis ble kravstillers psykiske helse forverret etter den uberettigede straffeforfølgningen i ESTR-2015-67. Før straffeforfølgelsen startet hadde kravstiller foretatt flere suicidale forsøk og vært innlagt flere ganger på sykehus. Han fikk diagnosen schizofreni, bipolar affektiv lidelse, blandet personlighetsforstyrrelser med dyssosiale og ustabile emosjonelle trekk. Staten sivilrettsforvaltning tok hensyn til kravstillers diagnoser, og tilkjente 30 000 kroner i oppreisningserstatning jf. strpl. § 447 andre ledd. Forvaltningsavgjørelsen illustrerer at de *tar skadelidte som han er* ved å ta hensyn til kravstillers tidligere psykiske helsetilstand.

¹⁴⁴ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett siterer LB-2006-120455).

¹⁴⁵ LF-2009-113285 (Lagmannsretten siterer TVERD-2008-149209).

¹⁴⁶ Eks. ESTR-2015-2877 og ESTR-2015-67.

Siktedes psykiske helse er et relevant moment som blir tillagt vekt i oppreisningsvurderingen jf. strpl. § 447 andre ledd. Momentets vekt må vurderes konkret i hver enkelt sak, og i vurderingen bør det legges vekt på omfang, intensitet og evt. diagnose. Det er vanskelig å si noe generelt om utmålingen av momentet isolert sett, da det i praksis utgjør ett av flere forhold i en helhetsvurdering. Utmålingsnivået basert retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er mellom 25 000 - 2 000 000 kroner. Ekstraordinære forhold førte til den høye oppreisningserstatningen i LF-2009-113285.

5.3.7 Yrkesmessige konsekvenser / arbeidsuførhet

Yrkesmessige konsekvenser og arbeidsuførhet er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmålingen av oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. En straffeforfølgning kan eksempelvis medføre at den straffeforfulgte blir suspendert fra sin stilling. Er siktelsen kjent i lokalmiljøet eller bransjen vil dette kunne resultere i tap eller reduksjon av arbeidsmuligheter for siktede. Straffeforfølgningen kan videre medføre arbeidsuførhet. Momentet er av objektiv karakter, men i noen situasjoner bør momentet ses i sammenheng med siktedes psykiske helse.¹⁴⁷

I Rt-2008-1014 fikk straffeforfølgningen yrkesmessige konsekvenser for saksøker da han ble suspendert fra sin stilling i kommunen på grunn varetektsoppholdet.¹⁴⁸ Saksøker ble tilkjent 60 000 kroner i oppreisning. En suspensjon kan påføre siktede økonomiske og sosiale konsekvenser. Selv om den straffeforfulgte får kompensert sitt økonomiske tap,¹⁴⁹ kan de ta tid før erstatning blir tilkjent. Videre vil en suspensjon bli opplyst på arbeidsplassen, noe som vil kunne oppleves som en sosial belastning for relasjonen mellom siktede og arbeidskollegaer.

En av de mest varige og belastende følgene av en straffeforfølgning er når den medfører arbeidsuførhet. I LB-2014-161589 ble saksøker arbeidsufør som følge av straffeforfølgningen, og forfølgningen gikk utover saksøkers planlagte næringsvirksomhet. Arbeidsuførhet eller sykemelding vil ikke bare være en belastning for det enkelte individ, det vil også være en

¹⁴⁷ Se punkt 5.3.6.

¹⁴⁸ Rt-2008-1014 (38) (Høyesterett referer LB-2006-120455).

¹⁴⁹ Se strpl. § 444.

økonomisk belastning for staten. I praksis er det imidlertid sjelden at personer blir arbeidsufør eller sykemeldt som følge av straffeforfølgningen.

Rettsavgjørelsensene viser at suspensjon fra stilling og arbeidsuførhet blir tillagt vekt i oppreisningsvurderingen jf. strpl. § 447 andre ledd. Reelle hensyn taler for at andre yrkesmessige konsekvenser også bør bli tillagt vekt i vurderingen. Det kan for eksempel tenkes at siktede blir tildelt en dårligere stilling eller får problemer med jobbsøking da straffeforfølgningen er kjent i bransjen. Det er vanskelig å si noe generelt om utmålingsnivået grunnet få avgjørelser, og at yrkesmessige konsekvenser er ett av flere forhold i utmålingene.

5.3.8 Iretteføring i rettsinstanser

Videre er irrettføring i en eller flere rettsinstanser et relevant moment i oppreisningsvurderingen. Siktede kan risikere å bli stilt for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett. Saksbehandlingstiden i rettsapparatet kan være lang, noe som vil oppleves som en større belastning for siktede. Er siktelsen av alvorlig og infamerende art, vil belastningen være desto større. Det vil ytterligere være en belastning hvis siktede blir domfelt i en rettsinstans før frifinnelse.

Høyesterett synes å legge stor vekt på at siktede har vært utsatt for irrettføring i rettsinstanser. I Rt-2012-1615 uttaler retten at oppreisningsbeløpet kan dobles dersom «...siktede måtte forsvare seg gjennom én eller flere rettsinstanser».¹⁵⁰ Momentet er videre vektlagt i forvaltningspraksis. Eksempelvis er det vektlagt at kravstiller har gjennomgått irrettføring i to rettsinstanser, se ESTR-2013-3531 og ESTR-2015-1210. Videre er det vektlagt at kravstiller måtte gjennomgå en hovedforhandling i tingretten før frifinnelse, se ESTR-2014-3867 og ESTR-2014-3746.

Iretteføring i rettsinstanser synes å bli tillagt stor vekt, særlig i Høyesterett. Oppreisningsbeløpet kan dobles hvor siktede har forsvart seg i en eller flere rettsinstanser. Det er vanskelig å si om statens sivilrettsforvaltning tillegger momentet like stor vekt i utmålingen. Etter en gjennomgang av forvaltningspraksis fra 2014 og 2015 er det ingen funn av at statens sivilrettsforvaltning legger vekt på uttalelsen i Rt-2012-1615 (45), verken direkte eller indirekte. Utmå-

¹⁵⁰ Rt-2012-1615 (45).

lingsnivået basert på retts- og forvaltningsavgjørelsene ovenfor er mellom 10 000 - 70 000 kroner. Iretteføring i en eller flere rettsinstanser samt andre forhold ble vektlagt i utmålingene.

5.3.9 Bruk av tvangsmidler

Straffeprosessuelle tvangsmidler¹⁵¹ kan benyttes som et ledd i etterforskningen for å oppklare straffbare handlinger.¹⁵² Tvangsmidler kan også benyttes for å forhindre at straffbare handlinger begås.¹⁵³ Det fremgår av retts- og forvaltningspraksis at inngripende tvangsmidler er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Tvangsmidler kan være av tradisjonell og utradisjonell karakter. Det er grunn til å legge større vekt på momentet ved bruk av utradisjonelle og særlig inngripende tvangsmidler, som bør gi grunnlag til en forhøyelse av oppreisningsbeløpet. Eksempler på tvangsmidler er ransaking,¹⁵⁴ beslag,¹⁵⁵ utleveringspålegg,¹⁵⁶ kommunikasjonskontroll,¹⁵⁷ annen avlytting av samtaler ved tekniske midler,¹⁵⁸ sletting av opplysninger registrert i forbindelse med elektronisk kontroll,¹⁵⁹ heftelse/forvaltning av siktedes formue,¹⁶⁰ besøksforbud, oppholdsforbud mv.¹⁶¹ Andre polisiære tvangsmidler kan også forankres i andre ledd,¹⁶² eks. politiloven § 8.¹⁶³ Pågripelse og fengsling hører også under betegnelsen tvangsmidler,¹⁶⁴ men disse tvangsmidlene blir regulert av strpl. §447 første ledd og tredje ledd.¹⁶⁵ Inngripende tvangsmidler er et moment av objektiv karakter, hvilket vil si at momentet bør tillegges lik vekt i to saker hvor siktede har vært utsatt for inngrep av det samme tvangsmidlet. I en helhetsvurdering vil det imidlertid alltid være rom for skjønn; Ransaking av siktedes bopel kan oppleves som en større belastning dersom siktede bor sammen med kone og barn. Det fremgår av forarbeidene at terskelen for å tilkjen-

¹⁵¹ Regulert i strpl. fjerde del.

¹⁵² Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) 20.

¹⁵³ Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) 20.

¹⁵⁴ Strpl. §§ 192-202.

¹⁵⁵ Strpl. §§ 203-209.

¹⁵⁶ Strpl. §§ 210-216.

¹⁵⁷ Strpl. §§ 216 bokstav a-216 bokstav k.

¹⁵⁸ Strpl. §§ 216 bokstav l-216 bokstav m.

¹⁵⁹ Strpl. § 216 bokstav n.

¹⁶⁰ Strpl. §§ 217-222.

¹⁶¹ Strpl. § 222 bokstav a-222 bokstav c.

¹⁶² Andenæs (2009) 621.

¹⁶³ Lov om politiet 1995 nr. 16.

¹⁶⁴ Strpl. §§ 171-191.

¹⁶⁵ Andenæs (2009) 621.

ne oppreisning bør være særlig lav «...ved inngripende tvangsmidler og etterforskningskritt».¹⁶⁶

I Rt-2012-1615 tok Høyesterett stilling til grensen mellom strpl. § 447 første og andre ledd; «For tiltak som det ikke er naturlig å bedømme som integrerte elementer i gjennomføringen av frihetsberøvelsen, beror retten til oppreisningserstatning på straffeprosessloven § 447 andre ledd. Som eksempler nevner jeg ransaking av siktedes bolig eller forretningslokale, beslag, avlytting og kommunikasjonskontroll.»¹⁶⁷ Gripende legeundersøkelser etter strpl. § 157 skal også bedømmes etter andre ledd.¹⁶⁸ Her oppstiller Høyesterett en liste over hvilke tvangsmidler som skal hjemles i andre ledd.

Det fremgår av rettspraksis at ransaking og beslag er inngrep som relevante i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Eksempelvis var ransaking et relevant moment i Rt-2012-1615. En mann hadde vært siktet for voldtekt av ektefelle, og som følge av siktelsen ble det foretatt en ransaking av saksøkers bopel.¹⁶⁹ Ransakingen var et av flere utmålingsmomenter som ga grunnlag for en oppreisningserstatning på 30 000 kroner.¹⁷⁰ I forvaltningspraksis er tvangsmidler som ransaking og beslag også vektlagt i vurderingen om tilkjenning av oppreisning. Derimot har det forekommet at momentet ikke har vært gjenstand som et utmålingsmoment, noe jeg finner merkverdig.¹⁷¹ Eksempelvis i ESTR-2008-2877 ble det i vurderingen om tilkjenning lagt vekt på at det ble «...foretatt ransaking og satt opp sperrebånd på kravstillers bopel og hytte, og foretatt beslag av blant annet flere pcer». Nevnte forhold ble ikke vektlagt i utmålingen. I ESTR-2015-1884 var siktelsens karakter og beslag av førerkort avgjørende for å tilkjenne oppreisning. Beslag av førerkort var ikke et utmålingsmoment i avgjørelsen. Retts- og forvaltningsavgjørelsene viser at bruk av tvangsmidler som ransaking og beslag er et relevant moment i vurderingen om tilkjenning av oppreisning. Derimot foreligger det en inkonsekvent bruk av momentet i utmålingen. Se punkt 6.2 i oppgaven for nærmere drøftelse av dette.

¹⁶⁶ Innst. O. nr. 21 (2002-2003) 7.

¹⁶⁷ Rt-2012-1615 (30).

¹⁶⁸ Rt-2012-1615 (33).

¹⁶⁹ Rt-2012-1615 (46).

¹⁷⁰ Rt-2012-1615 (46).

¹⁷¹ Se punkt 6.2.

I Rt-2012-1615 fremmet saksøker oppreisningskrav jf. strpl. § 447 andre ledd. Saksøker anførte at det i vurderingen om oppreisning burde vektlegges at han ble bedt om å kle seg naken for å fotografering ved en undersøkelse foretatt av lege og avlegge av DNA-prøve. Anførlene førte ikke frem, og Høyesterett la vekt på at «...de nevnte tiltak ligger innenfor det som regulært kan påregnes ved en slik siktelse, og det ikke er tale om inngripende undersøkelser».¹⁷² Rettsavgjørelsen illustrerer at det er en terskel for benytte tvangsmidler som et relevant moment i vurderingen om tilkjenning av oppreisning.

I flere forvaltningsavgjørelser fra statens sivilrettsforvaltning har inngripende tvangsmidler vært et relevant moment for å tilkjenne oppreisning. Mer sjelden er momentet relevant i utmålingen. Derimot har Høyesterett flere ganger benyttet momentet i utmålingen, noe som taler for at momentet bør ha relevans i en utmåling. Videre er det ikke alle tvangsmidler som er relevante i en vurdering om oppreisning, eksempelvis legeundersøkelse og avleggelse av DNA-prøve.

5.3.10 Frihetsberøvelse

Det alminnelige utgangspunktet er at oppreisningskrav for frihetsberøvelse hjemles i strpl. § 447 første ledd og tredje ledd. Andre ledd får anvendelse i de situasjonene hvor siktede ikke oppfyller vilkårene i første ledd eller tredje ledd.¹⁷³ Det kan direkte leses ut av ordlyden i andre ledd, hvor det står at «selv om vilkårene i første ledd ikke er oppfylt» kan siktede tilkjennes oppreisning «når det fremstår som rimelig». Rettspraksis fra 2003 og frem til i dag viser ingen eksempler på at frihetsberøvelse har vært et moment i vurderingen om oppreisning. Frihetsberøvelse var derimot et moment i en forvaltningsavgjørelse i ESTR-2015-2464. En mann var dømt til soning i 30 dager med fotlenke, men domfelte sonet tilsammen 60 dager. Kravstiller ble tilkjent 30 000 kroner i oppreisning, og staten sivilrettsforvaltning begrunnet tilkjennelse med at utholdt soning stod «...i klart misforhold til den endelige utmålte fengselsstraffen...». I utmålingen ble det vektlagt at siktede sonet for lenge og at feilen skyldtes forhold på offentlige myndigheters side.

¹⁷² Rt-2012-1615 (35).

¹⁷³ Rt-2008-1014 (33).

5.3.11 Saksbehandlingsfeil

Saksbehandlingsfeil er et relevant moment i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Rettspraksis gir liten veiledning for bruk av momentet, men statens sivilrettsforvaltning benyttet saksbehandlingsfeil som et moment i ESTR-2015-1264. Kravstiller ble tilkjent 10 000 kroner i oppreisning, og i vurderingen av om oppreisning skulle tilkjennes la statens sivilrettsforvaltning vekt på at kravstiller ikke var «...nærmest til å bære risikoen for den rettslige behandlingen i tingretten da denne skyldes en saksbehandlingsfeil fra påtalemyndighetenes side».

Reelle hensyn taler for at andre saksbehandlingsfeil bør ha relevans i en vurdering om oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. I vurderingen bør det legges vekt på hvilken saksbehandlingsfeil som er begått og konsekvenser dette har fått for siktede. Siktete bør ikke lide for saksbehandlingsfeil som skyldes forhold på myndighetenes side.

5.3.12 Avsluttende kommentarer

Momentene som er opplistet ovenfor er ikke uttømmende. Oppreisning skal tilkjennes basert på en helhetsvurdering, hvilket vil si at det er mulig å ta hensyn til andre forhold som er relevante i en sak. Eksempelvis bør oppløsning av samboerskap eller ekteskap tillegges vekt i en vurdering om oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd, selv om forholdet per i dag ikke er anført i retts- eller forvaltningspraksis. Dersom det legges vekt på andre forhold må det være årsaksammenheng mellom forholdet og den uberettigede straffeforfølgningen.

Siktelsens karakter er et moment som blir tillagt stor vekt i vurderingene om tilkjenning og utmåling av oppreisning. Retts- og forvaltningspraksis viser at momentet har blitt tillagt avgjørende vekt i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes der siktelsen har vært alvorlig og infamerende.¹⁷⁴ De øvrige momentene har ikke blitt tillagt like stor vekt, men de utgjør i hovedsak en del av helhetsvurderingen. De samme momentene kan være relevante både i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes og i utmålingen. Forhold som kun blir nevnt som et utmålingsmoment vil også ha betydning for om det i det hele tatt er rimelig å tilkjenne oppreisning, selv om momentet først blir nevnt i utmålingen.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Eks. Rt-2012-1615 (40).

¹⁷⁵ TOSLO-2012-8592 (55).

I neste kapittel vil jeg foreta en generell drøftelse om oppreisningsnivået for uberettiget straffeforfølgning.

6 Er oppreisningsnivået for uberettiget straffeforfølgning for lavt?

Det er imidlertid grunn til å komme med noen bemerkninger vedrørende oppreisningsnivået for uberettiget straffeforfølgning. Generelt er oppreisningsnivået lavt i norsk rettstradisjon,¹⁷⁶ og oppreisningsnivået for uberettiget straffeforfølgning er ikke et unntak. Rt-2006-1629 og Rt-2008-1014 viser at «...Høyesterett har lagt seg på et relativt konservativt nivå i utmålingen av oppreisningserstatning, selv for alvorlige siktelsler.»¹⁷⁷ Videre er oppreisningsnivået «...moderat, dog med noen unntak...».¹⁷⁸ Rettsanvendere tar i stor grad hensyn til oppreisningsnivået i andre rettsfelt og rettsområder når de skal ta stilling til utmålingen. For eksempel uttalte Høyesterett i 2008 at «[u]tmålinga må også skje på eit vis som er tilpassa storleiken på dei beløpa som blir ytte til andre grupper skadelidne i strafferettspleia i Noreg.»¹⁷⁹ Selv om oppreisningsnivået generelt er lavt, har det skjedd en økning de siste årene. I utmålingen i Rt-2012-1615 sammenlignet Høyesterett utmålingsnivået i Rt-2008-1014; «Oppreisningserstatning ble satt til 60 000 kroner. Ut fra dagens oppreisningsnivå ville den ha ligget opp mot 100 000 kroner.»¹⁸⁰ Høyesterett mente at oppreisningsnivået burde øke med ca. 10 000 kroner i året i den konkrete saken.

Det foreligger noen få eksempler i praksis på at det har blitt tilkjent høye beløp. Det høyeste beløpet som er tilkjent etter strpl. § 447 andre ledd er to millioner kroner. I LF-2009-113285 ble saksøker tilkjent to millioner i oppreisningserstatning etter en siktelse og domfellelse for incest. Det tok 16 år fra domfellelse til frifinnelse var et faktum. I utmålingen la retten vekt på flere forhold; siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid, siktedes forhold til sine barn og sosiale forhold som førte til at siktede anså seg tvunget til å flytte til et annet land. Siktelsen medførte «...livslangt traume, som for alltid vil redusere livskvaliteten».¹⁸¹ Lagmannsretten bemerket for øvrig at saken på flere måter lignet forhold som er regulert av strpl. § 447 tredje ledd, men saksøker oppfylte ikke vilkårene i tredje ledd. At saken lignet forhold som reguleres av tredje ledd er antakeligvis en av grunnene til at saksøker ble tilkjent et så høyt beløp, da

¹⁷⁶ Lilleholt (2009) 440. Lødrup, Kjelland (2009) 526.

¹⁷⁷ TOSLO-2011-126463.

¹⁷⁸ LB-2007-186990.

¹⁷⁹ Rt-2008-1014 (42).

¹⁸⁰ Rt-2012-1615 (45).

¹⁸¹ LF-2009-113285.

det vanligvis tilkjennes høye beløp i saker som reguleres av dette leddet.¹⁸² Videre ble det tilkjent to millioner kroner i oppreisning i TOSLO-2012-8592. Selv om det foreligger eksempler på at det har blitt tilkjent høye beløp, skjer dette unntaksvis.

En oppreisning er ment som et plaster på såret for den krenkelse og skade av ikke-økonomisk art en siktet er påført. De belastningene og konsekvensene som er påført siktede vil ofte stå i et misforhold til oppreisningsbeløpet. Eksempelvis vil skadelidte få dekket hele sin skade i en erstatning økonomiske tap, hvilket betyr at det er en likevekt mellom erstatningen og skaden. Ved oppreisning er det derimot sjelden likevekt. For det første er det vanskelig å verdisetten belastningen vedkommende er påført som følge av uberettiget straffeforfølgning. For det andre er oppreisningsbeløpene så lave at det i seg selv står i et misforhold til den belastningen og konsekvensene en uberettiget straffeforfølgning medfører. En uberettiget straffeforfølgning kan sette dype spor som kan forfølge en person resten av livet.

Fornærmede har blitt tilkjent relativt høye beløp i saker om seksuallovbrudd. I Rt-2015-1345 var en mann domfelt for seksuell omgang med stebarn. Fornærmede ble tilkjent 175 000 kroner i oppreisningserstatning.¹⁸³ I HR-2016-287-A ble fornærmede tilkjent 175 000 kroner i oppreisning etter en voldtekt.¹⁸⁴ I Rt-2015-434 ble fornærmede tilkjent 150 000 kroner i oppreisningserstatning etter å ha vært utsatt for seksuell omgang med barn under 10 år.¹⁸⁵ Oppreisning til en uberettiget straffeforfulgt og fornærmede kan ikke direkte sammenlignes. Det er utvilsomt en større belastning å være fornærmede i en straffesak om seksuallovbrudd. Mens fornærmede blir tilkjent mellom 150 000 – 175 000 kroner, tilkjennes den straffeforfulgte 30 000 kroner for en siktelse av samme karakter.¹⁸⁶ Det er klart et misforhold mellom beløpene. Som nevnt i punkt 5.3 kan også den straffeforfulgte bli påført store belastninger og konsekvenser. Poenget er ikke å kritisere utmålingsnivået for fornærmede, men å sette utmålingsnivået til den uberettigede straffeforfulgte på spissen. Ved å tilkjenne så lave beløp til den straffeforfulgte, i forhold til fornærmede, skapes det en skjevhet i systemet. Det å bli anklaget for en siktelse av denne karakter vil for alle oppleves som en stor belastning, særlig når samfunnet har en forakt for lovovertrедelser av denne karakter. Det er stigmatiserende, og selv om

¹⁸² Eks. Rt-1995-1131 og Rt-1997-995.

¹⁸³ Rt-2015-1345 (3).

¹⁸⁴ HR-2016-287-A (3).

¹⁸⁵ Rt-2015-434 (2).

¹⁸⁶ Rt-2012-1615 (45)-(46).

man renvaskes vil det fortsatt være mulig at enkelte personer ikke tror på den tidligere siktede og dømmer vedkommende. For å fremme likhet i systemet bør oppreisningsnivået for alvorlige og infamerende siktelser tilkjennes et høyere beløp enn i dag, også for å sikre at oppreisningsbeløpet samsvarer med den *faktiske* belastningen.

Det generelle oppreisningsnivået er lavt – for lavt tatt i betraktning hvilke konsekvenser straffeforfølgningen har påført siktede. Selv om det foreligger eksempler på at siktede har blitt tilkjent høye oppreisningsbeløp, forekommer det rent unntaksvis. Det lave oppreisningsnivået skyldes norsk rettstradisjon, men gode grunner taler for at rettstradisjonen for utmåling bør endre kurs til fordel for skadelidte. Basert på retts- og forvaltningspraksis og en sammenligning med oppreisningsnivået til fornærmede, viser at det er en skjevhet i systemet.

I neste kapittel foretar jeg en drøftelse av hvorvidt oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd bør forskriftreguleres.

7 Forskrift om retningslinjer og standardisering av oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd.

Ordlyden i strpl. § 447 andre ledd andre punktum;

«Kongen kan gi forskrift med retningslinjer om når slik oppreisning må anses som rimelig, samt for hva som normalt vil være et passende beløp.»

Per i dag er det ikke gitt en forskrift om retningslinjer for når det må anses som rimelig å tilkjenne oppreisning eller hva som er et passende beløp. Det fremgår av forarbeidene at en slik forskrift kan gis når det er vunnet erfaring på område.¹⁸⁷

«De ulike tvangsmidlene har forskjellige karakter, og virkningene for den siktede avhenger av individuelle forhold og sakstypen. Ved å vente med å utarbeide eventuelle retningslinjer for tilkjenning av oppreisning ved andre tvangsmidler enn frihetsberøvelse, ville man lettere kunne se hvordan retningslinjene i tilfelle bør utformes, og hva de bør inneholde.»¹⁸⁸

I skrivende stund er det ca. tolv år siden bestemmelsen trådte i kraft, og det kan reises spørsmål om det er tilegnet tilstrekkelig erfaring til å gi en forskrift. Erfaringen vinnes først og fremst gjennom retts- og forvaltningsavgjørelser. Hensynet til forutberegnelighet, effektiv administrativ behandling, likhet og likebehandling taler for at en slik forskrift bør gis. Et mot-hensyn er at en forskrift vanskelig kan regulere det mangfold av omstendigheter som kan oppstå i en sak. Videre er regelen basert på at rettsanvenderen skal foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering. En standardisering vil legge begrensinger på den frihet.

¹⁸⁷ Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) 116.

¹⁸⁸ Kronprinsregentens resolusjon nr. 36 12. desember 2003.

7.1 Bør det gis forskrift om retningslinjer for når oppreisning bør anses som rimelig, jf. strpl. § 447 andre ledd andre punktum?

Oppreisning skal tilkjennes «når det fremstår som rimelig», og i en rimelighetsvurdering er det mulig å ta i betraktning alle tenkelige forhold så fremt det har en årsakssammenheng med straffeforfølgelsen. Spørsmålet er om det er mulig å lage retningslinjer som regulerer det mangfold av omstendigheter som kan oppstå i en sak. En forskrift vil i gi retningslinjer for når oppreisning bør anses som rimelig å tilkjenne, dvs. en veiledning for rettsanvenderene. Retningslinjer er ikke absolutte eller uttømmende, hvilket vil si at det er mulig å ta hensyn til andre forhold enn de som er regulert av forskriften. Retts- og forvaltningspraksis har gjennomgående fra 2004 og frem til i dag benyttet elleve ulike momenter i vurderingen av om oppreisning skal tilkjennes.¹⁸⁹ Rettspraksis gir noe begrenset materiale for å kunne gi generelle retningslinjer – særlig Høyesterettspraksis. Derimot er praksis fra staten sivilrettsforvaltning mer rikelig. Selv om forvaltningspraksis i seg selv ikke har en stor rettskildemessig vekt, har de blitt delegert et ansvar til avgjøre oppreisningskrav for uberettiget straffeforfølgning. Deres kompetanse og det brede spekteret av vedtak vil gjøre det mulig å utarbeide generelle retningslinjer for når det kan anses rimelig å tilkjenne oppreisning. Retningslinjer vil i større grad sikre likhet og likebehandling. De nevnte hensyn blir fremmet ved at det legges vekt på de samme retningslinjene i enhver sak, noe som vil gi det samme grunnlaget i alle vurderinger om tilkjenning. Videre vil retningslinjer gi en større forutberegnelighet, og føre til en mer effektiv saksbehandling. En forskrift vil virke prosessbesparende ved at rettsanvenderen kan gå direkte til forskriften, uten å gjennomgå en rekke retts- og forvaltningsavgjørelser for å kartlegge det rettslige utgangspunktet.

Gjennom en periode på tolv år er det avsagt en rekke retts- og forvaltningsavgjørelser. Avgjørelsene gir oss tilstrekkelig materiale til å kunne utarbeide noen retningslinjer om når oppreisning bør tilkjennes. Momentene som fremgår av punkt 5.3 er ikke en uttømmende liste, men omfatter de momentene som frem til nå har vært relevant i vurderingen om tilkjenning av oppreisning. Det er enklere å lage retningslinjer for objektive momenter, da momentene blir tillagt like stor vekt i lignende saker. Det kan være noe vanskeligere å lage retningslinjer for subjektive momenter da straffeforfølgningens omfang vil variere fra sak til sak. Eksempler på subjektive momenter er siktedes psykiske helse og siktedes sosiale liv. Det kan likevel sies noe generelt om disse momentene i en eventuell forskrift.

¹⁸⁹ Se punkt 5.3.

Nedenfor har jeg utformet et forslag til hvordan en forskrift kan se ut. Forslaget er basert på momentene som er listet opp i punkt. 5.3.

Forslag til forskrift om retningslinjer for når oppreisning bør tilkjennes

- 1) Oppreisning bør tilkjennes når siktelsens karakter er alvorlig og infamerende. I vurderingen av hva som anses som alvorlig og infamerende bør det legges vekt på straffebudets øvre strafferamme, samfunnets oppfattelse av lovovertrедelsen og om siktelsen har en sammenheng med siktedes arbeid. Ved mindre alvorlige og infamerende siktelser kan andre forhold, som for eksempel lang saksbehandlingstid og medieomtale av saken, likevel gi grunnlag for å tilkjenne oppreisning når det fremstår som rimelig.
- 2) Oppreisning bør tilkjennes når saksbehandlingstiden er lang og når saksbehandlingstiden ikke skyldes forhold på siktedes side. Brudd på EMK art. 6 nr. 1 er et inngrep av en viss betydning som tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning. Når saksbehandlingstiden ikke utgjør et brudd på EMK art. 6 nr. 1 bør oppreisning tilkjennes når siktede i tillegg er utsatt for andre forhold, og som tilsier at det rimelig å tilkjenne oppreisning.
- 3) Oppreisning bør tilkjennes når straffeforfølgningen har medført belastninger for siktedes sosiale liv, særlig når siktede har flyttet som en følge av straffeforfølgningen. Ved mindre belastninger bør oppreisning tilkjennes når den sosiale belastningen samt andre forhold tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning.
- 4) Oppreisning bør tilkjennes når straffeforfølgningen har medført belastninger for siktedes forhold til sine barn samt andre forhold som tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning.
- 5) Oppreisning bør tilkjenne når saken har blitt utsatt for medieomtale, og når andre forhold tilsier at det rimelig å tilkjenne oppreisning. I vurderingen bør det legges vekt på om siktede er identifisert og om saken er publisert riksdekkende eller lokalt. Er siktede identifisert og saken er publisert riksdekkende bør oppreisning uansett tilkjennes.
- 6) Oppreisning bør tilkjennes når straffeforfølgningen har medført psykiske belastninger for siktede, og når andre forhold tilsier at det rimelig å tilkjenne oppreisning. I vurderingen bør det legges vekt på omfang, intensitet og evt. diagnose.
- 7) Oppreisning bør tilkjennes når straffeforfølgningen har medført konsekvenser for siktedes arbeidskarriere, og når andre forhold tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning. Oppreisning bør uansett tilkjennes når siktede har blitt arbeidsufør som følge av straffeforfølgningen.
- 8) Oppreisning bør tilkjennes når siktede har vært utsatt for irettesføring i en rettsinstans.

- 9) Oppreisning bør tilkjennes når siktede har vært utsatt for bruk av tvangsmidler, og når andre forhold tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning. I vurderingen bør det legges vekt på tvangsmiddeleenes omfang, deriblant grad av inngripenhet og antall.
- 10) Oppreisning bør tilkjennes når siktede har vært utsatt for frihetsberøvelse.
- 11) Oppreisning bør tilkjennes når offentlige myndigheter har foretatt saksbehandlingsfeil, og når andre forhold tilsier at det er rimelig å tilkjenne oppreisning. I vurderingen bør det legges vekt på hvilken saksbehandlingsfeil som er begått og konsekvenser dette har fått for siktede.
- 12) Oppreisning bør tilkjennes når siktede har vært utsatt for andre forhold enn de som er nevnt ovenfor, og det fremstår som rimelig å tilkjenne oppreisning.

Basert på en gjennomgang av retts- og forvaltningspraksis er det i dag tilegnet tilstrekkelig erfaring for å kunne gi en forskrift om når det er rimelig å tilkjenne oppreisning jf. strpl. § 447 andre ledd. Selv om en forskrift ikke kan regulere alle omstendigheter som kan oppstå i en sak, vil den i større grad fremme likhet og likbehandling. Hensynet til likhet og likebehandling blir fremmet ved at en standardisering vil gi klare retningslinjer for å hva som skal til for å tilkjenne oppreisning. Slik regelen er i dag har rettsanvenderen en større frihet til å vektlegge de forholdene de selv anser som viktige. Videre vil forutberegnelighetshensynet styrkes og dermed gi en mer effektiv saksbehandling. En standardisering vil virke prosessbesparende ved at rettsanvendere følger enkle retningslinjer i stedet for å gjennom et stort kvanta retts- og forvaltningsavgjørelser for å kartlegge terskelen for å tilkjenne oppreisning.

7.2 Bør det foretas en standardisering av utmålingen?

Oppreisningserstatning jf. strpl. § 447 første ledd er standardisert.¹⁹⁰ Oppreisningserstatning jf. andre ledd og tredje ledd er derimot ikke standardisert, og beløpets størrelse beror på en helhetsvurdering av ulike momenter i hver konkret sak og utmålingsnivået i lignende saker. Strpl. § 447 andre ledd gir hjemmel til å gi forskrift om retningslinjer for «hva som vil være et passende beløp». Det kan reises spørsmål om det i dag foreligger tilstrekkelig erfaring til å kunne standardisere utmålingen. I 2008 uttalte Høyesterett at «[d]et bør vere grunnlag for å

¹⁹⁰ Forskrift om standardsatser for oppreisning etter uberettiget straffeforfølgning.

utvikle relativt faste normer for utmålinga av oppreisning til tidlegare sikta...». ¹⁹¹ Ved å oppføre faste normer i en forskrift vil medføre en mer effektiv saksbehandling.

Utfordringene med en standardisering av utmåling er å regulere alle omstendigheter som kan oppstå i en sak. Det er en større utfordring å forskriftsregulere utmåling sammenlignet med retningslinjer om tilkjenning. Momentene som er nevnt i punkt 5.3 kan kombineres med hverandre, og utfallet er stort. I tillegg vil vekten av momentene variere fra sak til sak, og det er gjerne her utfordringen er størst. Ved en eventuell standardisering må det være mulig å kunne justere beløpet ut ifra hvilken grad av belastning hvert forhold har påført siktede.

En tingrettsavgjørelse fra 2011 viser hvor store differanser det tilkjennes i oppreisning ut fra hvem som er rettsanvender. I TOSLO-2011-126463 tilkjente retten 75 000 kroner i oppreisning, som fravek utmålingen fra statens sivilrettsforvaltning som anså at 15 000 kroner var et passende beløp. Avgjørelsen illustrerer hvor vanskelig det er å foreta en utmåling. For unngå at det skal tilkjennes så ulike beløp i oppreisning, vil den beste løsningen være å lage en forskrift om standardisering.

Fordelene med en standardisering av utmålingen er at det vil fremme likhet og likebehandling, men en forutsetning er da at standardiseringen kan justeres ved at det oppgis en øvre og nedre ramme for oppreisningsbeløp. På den måten kan det tas hensyn til ulike omstendigheter som oppstår i en sak. Standardisering vil også virke prosessbesparende når det foreligger klare retningslinjer for utmålingen. ¹⁹² Utmålingen er generelt vanskelig å håndtere i praksis, ¹⁹³ og årsakene er vag ordlyd og uoversiktlig praksis. En forskrift om retningslinjer vil derfor gi en mer effektiv administrativ behandling. Det fremgår av forarbeidene at en forskrift vil åpne for «...en mulighet til å foreta en ytterligere forenkling av saksbehandlingen i den grad dette fremstår som praktisk og forsvarlig sett i lys av erfaringene med de nye reglene». ¹⁹⁴

Høyesterett har foretatt en standardisering av blant annet siktelse for seksuallovbrudd. I Rt-2012-1615 hadde saksøker vært siktet for voldtekt mot tidligere ektefelle. Saksøker krevde

¹⁹¹ Rt-2008-1014 (43).

¹⁹² Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) 75.

¹⁹³ Uggerud (1998) 265.

¹⁹⁴ Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) 76-7.

oppreisningserstatning for uberettiget straffeforfølgning, og i utmålingen kom retten med følgende uttalelse; «Rettspraksis om oppreisningserstatning til voldsofre tar utgangspunkt i en nokså fast sats, som bare fravikes dersom det foreligger særlige grunner til det. Det bør etter mitt syn legges opp til en lignende tilnærming ved utmåling av oppreisningserstatning til den som har vært siktet for voldtekt til samleie...»¹⁹⁵ Høyesterett mener at oppreisningen bør settes til 10 000 kroner hvor en person har vært siktet for voldtekt til samleie.¹⁹⁶ Andre forhold utover selve siktelsen kan gi grunnlag for en oppreisning mellom 20 000 - 30 000 kroner.¹⁹⁷ Har siktede vært utsatt for irettføring i en eller flere rettsinstanser vil oppreisningen kunne doubles.¹⁹⁸ Andenæs mener at inngrep som «[r]ansaking av person (§195, legeundersøkelser (§ 157) og personundersøkelser (§ 161) og rettspsykiatriske undersøkelser (§ 165) er nevnt som inngrep som kan egne seg for standardisering.»¹⁹⁹ Forhold som er enklest å standardisere er objektive momenter som siktelsens karakter, lang saksbehandlingstid, medieomtale, irettføring i rettsinstanser, bruk av inngripende tvangsmidler og saksbehandlingsfeil. Det vil også til en viss grad være mulig å standardisere momenter som siktedes forhold til sine barn, siktedes karrieremuligheter og psykisk helse. Ved en standardisering av sistnevnte momenter må det være en mulighet å justere oppreisningsbeløpet ut ifra subjektive forhold i hver konkret sak.

I Rt-2012-1615 la Høyesterett vekt på at «[u]tmålingen bør knyttes an til noen ganske få objektive kriterier»,²⁰⁰ og statens sivilrettsforvaltning oppstiller uttalelsen i Høyesterett som et utgangspunkt når de tar stilling til utmåling for oppreisning.²⁰¹ Formuleringen i Høyesterett er uheldig, da den har medført bruk av inkonsekvente kriterier i utmålingen i retts- og forvaltningsavgjørelser. I noen saker blir utmålingen fastsatt etter objektive kriterier, mens i andre saker blir objektive og subjektive kriterier vektlagt. Det foreligger flere eksempler i forvaltningspraksis hvor momentene som er nevnt i vurderingen om tilkjennelse ikke er nevnt i utmålingen.²⁰² Flere forvaltningsavgjørelser fra 2015 viser at ransaking har vært et moment i

¹⁹⁵ Rt-2012-1615 (45).

¹⁹⁶ Rt-2012-1615 (45).

¹⁹⁷ Rt-2012-1615 (45).

¹⁹⁸ Rt-2012-1615 (45).

¹⁹⁹ Andenæs (2009) 623. (Andenæs henviser til Justisdepartementets –Lovavdelingen – høringsbrev av juli 2003 (200305115 ES) s. 11-12.)

²⁰⁰ Rt-2012-1615 (45).

²⁰¹ Eks. ESTR-2015-1531, ESTR-2015-1400, ESTR-2015-1210, ESTR-2015-885, ESTR-2014-3867.

²⁰² Eks. ESTR-2015-1884, ESTR-2015-2877, ESTR-2014-3867.

vurderingen om tilkjennelse, men ikke i utmålingen.²⁰³ I Rt-2012-1615 var derimot ransaking et relevant moment i utmålingen.²⁰⁴ Selv om flere rettsanvendere har tatt utgangspunkt i ganske få objektive kriterier, legger andre vekt på alle momentene, inkludert subjektive kriterier.²⁰⁵ For eksempel legger flere rettsavgjørelser og vedtak vekt på siktedes psykiske helse.²⁰⁶ Poenget er at praksis viser en inkonsekvent gjennomføring av vurderingen av utmåling, noe som medfører ulikhet og forskjellsbehandling for de straffeforfulgte. Etter mitt syn bør alle konsekvensene en siktet har som følge av en uberettiget straffeforfølgning være med i vurderingen av utmålingen. Dersom alle momentene ikke skal være med i utmålingen, må det lages klare retningslinjer for hvilke momenter som skal med og ikke.

Nedenfor har jeg utformet et forslag til en forskrift om retningslinjer for hva som bør anses å være et passende beløp. Forslaget er basert på utmålingsnivået som er fastsatt i rettspraksis fra 2004 og frem til i dag, samt forvaltningspraksis fra 2014 og 2015.

Forslag til forskrift om standardisering av utmåling

- 1) Det bør tilkjennes mellom 2 000 – 20 000 kroner i oppreisningserstatning for siktelsens karakter. I vurderingen bør det vektlegges hvor alvorlig og infamerende siktelsen er.
 - a) En siktelse for seksuallovbrudd²⁰⁷ bør gi en oppreisningserstatning mellom 8 000 – 20 000 kroner.
 - b) En siktelse for drap og uaktsomt drap²⁰⁸ bør gi en oppreisningserstatning mellom 5 000 – 20 000 kroner.
 - c) En siktelse for narkotikalovbrudd²⁰⁹ bør gi en oppreisningserstatning mellom 2 000 – 10 000 kroner.
 - d) En siktelse for kroppskrenkelse eller kroppsskade²¹⁰ bør gi en oppreisningserstatning mellom 2 000 – 8 000 kroner.
 - e) En siktelse for ran og heleri²¹¹ bør gi en oppreisningserstatning mellom 5 000 – 10 000 kroner.
 - f) En siktelse for tyveri og underslag²¹² bør gi en oppreisningserstatning mellom 2 000 – 8 000 kroner, eventuelt opptil 10 000 kroner hvis siktelsen er knyttet til siktedes arbeid.

²⁰³ Eks. ESTR-2015-2877, ESTR-2015-67.

²⁰⁴ Rt-2012-1615 (45).

²⁰⁵ Eks. LG-2010-155640.

²⁰⁶ Eks. ESTR-2014-3867, ESTR-2014-3746, ESTR-2015-479.

²⁰⁷ Strl. §§ 291-320.

²⁰⁸ Strl. §§ 275 og 281.

²⁰⁹ Strl. §§ 231-232.

²¹⁰ Strl. §§ 271-274.

²¹¹ Strl. §§ 327-328, 332-333.

²¹² Strl. §§ 321-326.

g) En siktelse for bedrageri, skattesvik og lignende økonomisk kriminalitet²¹³ bør gi en oppreisningserstatning mellom 2 000 – 8 000 kroner, eventuelt opptil 10 000 kroner hvis siktelsen er knyttet til siktedes arbeid.

h) En siktelse for terrorhandlinger eller terrorrelaterte handlinger²¹⁴ bør gi en oppreisningserstatning mellom 5 000 - 15 000 kroner.

I vurderingen bør det legges vekt på straffebudets øvre strafferamme, samfunnets oppfattelse av lovovertrедelsen og om siktelsen har sammenheng med siktedes arbeid. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.

- 2) Det bør tilkjennes mellom 2 000 – 10 000 kroner i oppreisningserstatning når saksbehandlingstiden har vært lang. I vurderingen bør det legges vekt på om saksbehandlingstiden utgjorde et brudd på EMK art. 6 nr. 1, siktelsens karakter og belastningen saksbehandlingstiden har påført siktede. Ved brudd på EMK art. 6 nr. 1 bør siktede tilkjennes 8 000 kroner i oppreisning. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 3) Har straffeforfølgningen medført sosiale belastninger for siktede bør det tilkjennes mellom 2 000 – 15 000 kroner i oppreisningserstatning. Har siktede flyttet som følge av straffeforfølgningen bør det gis en oppreisningserstatning på 15 000 kroner. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 4) Har saken vært gjenstand for medieomtale bør det tilkjennes mellom 2 000 – 10 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på om siktede er identifisert og om saken har vært publisert riksdekkende eller lokalt. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 5) Har straffeforfølgningen påført siktede psykiske skader bør det tilkjennes mellom 2 000 – 20 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på skadens omfang, intensitet, varighet evt. diagnoser. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 6) Har straffeforfølgningen medført konsekvenser for siktedes arbeidskarriere bør det tilkjennes mellom 2 000 – 20 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på omfang og varighet. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 7) Har siktede vært utsatt for irettføring i en eller flere rettsinstanser bør det tilkjennes mellom 2 000 – 20 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på om siktede har blitt domfelt og om siktede har vært utsatt for irettføring i en eller flere rettsinstanser. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.

²¹³ Strl. §§ 371-394.

²¹⁴ Strl. §§ 131-144.

- 8) Har straffeforfølgningen medført bruk av tvangsmidler bør det tilkjennes et beløp mellom 2 000 – 5 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på omfang, intensitet, varighet og antall tvangsmidler. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.
- 9) Har siktede vært utsatt for frihetsberøvelse, og forholdet ikke reguleres av strpl. § 447 andre ledd eller tredje ledd, bør det tilkjennes et beløp mellom 10 000 – 100 000 kroner i oppreisningserstatning. I vurderingen bør det legges vekt på omfang, intensitet og varighet. Det kan tilkjennes et høyere beløp når særlige grunner taler for det.²¹⁵
- 10) Det bør tilkjennes et beløp mellom 2 000 – 8 000 kroner i oppreisningserstatning for saksbehandlingsfeil. I vurderingen bør det legges vekt på hvilke konsekvenser saksbehandlingsfeilen har påført siktede.
- 11) Har straffeforfølgningen utsatt siktede for andre forhold enn de som er nevnt ovenfor, bør det tilkjennes et passende beløp når det fremstår som rimelig.

Satsene som er nevnt ovenfor er kun et forslag til hvordan en standardisering kunne ha sett ut. Det vil føre til urimelige resultater ved å fastsette et faste beløp, selv om ordlyden i strpl. § 447 andre ledd andre punktum åpner for det. Det finner støtte i blant annet forarbeidene som uttaler at det kan foretas «...en viss standardisering av reglene».²¹⁶ Videre taler reelle hensyn mot en standardisering som fastsetter faste beløp. Det omfang av relevante momenter som er mulig å ta i betraktning i en rimelighetsvurdering vil ikke være gjenstand for en standardisering. De gjennomgående elleve momentene som oftest er benyttet i utmålingen, kan kombineres på alle mulige måter, og belastningen av et forhold vil variere fra sak til sak. En ramme som kan reguleres vil gi rettsanvendere muligheten til å tilkjenne det beløp som er rimelig i enhver sak. Rammene gjenspeiler i stor grad de beløp som er tilkjent i retts- og forvaltningspraksis. En forskrift vil i større grad føre en kontroll over utmålingen, og fremme likebehandling og forutberegnelighet. En forskrift vil dessuten føre til en mer effektiv saksbehandling.

²¹⁵ Eks. Rt-1995-1131.

²¹⁶ Innst. O nr. 21 (2002-2003) 8.

8 Konklusjon

Siktedes rett til oppreisning som følge av en uberettiget straffeforfølgning har blitt vesentlig styrket de siste årene. Etersom oppreisning nå tilkjennes i større grad enn før, viser offentlige myndigheter nå en større vilje til å ta ansvar for feil de har begått. En uberettiget straffeforfølgning kan oppleves som en stor belastning for siktede, og konsekvensene viser seg å være mange. Gjennomgangen av retts- og forvaltningspraksis viser at det er mulig å si noe generelt om hva som skal til for å tilkjenne oppreisning, og hvordan oppreisning utmåles. Retts- og forvaltningspraksis viser at det er foretatt en økning av oppreisningsbeløpet de siste årene, men økingen er imidlertid ikke i samsvar med den *faktiske* belastningen som er påført den straffeforfulgte.

Vurderingen som ble foretatt i punkt 7.1 viser at det er gode grunner for å forskriftsregulere retningslinjer for når det bør være rimelig å tilkjenne oppreisning, samt hva som er et passende beløp. En forskrift vil i større grad fremme likhet, likbehandling, forutberegnelighet og virke prosessbesparende. Videre vil en forskrift gi føringer for hvordan en vurdering av oppreisning skal foretas, selv om den setter visse begrensninger for den enkeltes skjønnsutøvelse. Det vil være noe vanskeligere å standardisere utmålingen. Ved en eventuell standardisering må det være mulig å justere beløpet innenfor en øvre og nedre beløpsramme. Kongen i statsråd oppfordres herved til å utarbeide en forskrift om når oppreisning bør tilkjennes og hva som bør anses som et passende beløp.

9 Litteraturliste

9.1 Lov- og forarbeidsregister

Lover

- 1902 Lov 22 mai 1902 nr. 20 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) [strl.].
OPPHEVET.
- 1980 Lov 13 juni 1980 nr. 25 om ligningsforvaltning (ligningsloven) [lignl.].
- 1981 Lov 22 mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) [strpl.].
- 1983 Lov 4 mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) [tjml.].
- 1992 Lov 4 desember 1992 nr. 132 om legemidler m.v. (legemiddeloven).
- 1999 Lov 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven) [mrl.].
- 2005 Lov 20 mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) [strl.]

Forskrift

- 2003 Forskrift 12 desember 2003 nr. 1471 om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning (Forskrift om oppreisning for strafforfølgning).

Forarbeider

Norges offentlige utredninger

NOU 1996:18 Erstatning i anledning straffeforfølgning

(<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1996-18/id140634/>) [25-01-16].

Proposisjoner (Tidl. Odelstingsproposisjoner)

Ot.prp. nr. 77 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (erstatning etter straffeforfølgning) (<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-77-2001-2002-/id169270/?ch=1&q=>) [09-02-16].

Ot.prp. nr. 60 (2004-2005) Lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven (romavlytting og bruk av tvangsmidler for å forhindre alvorlig kriminalitet)

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/fl1ea1d6961424e168dc151102ba77df8/no/pdfs/otp200420050060000dddpdfs.pdf>) [22-02-16].

Innstilling til Stortinget (Tidl. Innstilling til Odelstinget)

Innst. O. nr. 21 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endring i straffeprosessloven mv. (erstatning etter straffeforfølgning) (<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2002-2003/inno-200203-021/>) [25-01-16].

Innst. (1969) Innstilling fra justis- og politidepartementet om rettergangsmåten i straffesaker fra straffeprosesslovkomiteén (1969).

Vedtak og rapporter

Kronprinsregentens resolusjon. ref. nr. 36 saksnr. 2003/09496, 12.12.03.

(<http://img4.custompublish.com/getfile.php/2463323.2254.ttpxexvsqp/Kgl.res+12.+des.+2003+-+pdf.pdf?return=www.sivilrett.no>) [21.03.16].

Rundskriv fra Justis- og beredskapsdepartementet, Lang saksbehandlingstid i straffesaker – kravet til effektivt, nasjonalt rettsmiddel i EMK artikkel 13. G-13/02

(<http://www.regjeringen.no/no/dep/jd/id463/>) [25.01.16].

Lovvedtak og lovanmerknings (Tidligere Besl.O og Besl.L)

Besl.O. nr. 38 (2002-2003) *Jf. Innst. O. nr. 21 (2002-2003) og Ot.prp. nr. 77 (2001-2002)*

(<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Beslutninger/Odelstinget/2002-2003/beso-200203-038/>) [25.01.16].

9.2 Domsregister

Avgjørelser fra Høyesterett

Rt-1995-1131

Rt-1997-995

Rt-2003-779

Rt-2003-1690

Rt-2004-134

Rt-2005-1210

Rt-2006-577

Rt-2006-1629

Rt-2008-1014

Rt-2009-1195
Rt-2012-975
Rt-2012-1615
Rt-2013-484
Rt-2014-373

Avgjørelser fra lagmannsrettene

LG-2003-391
LH-2003-858
LB-2003-19521
LB-2004-122
LB-2004-14953
LB-2004-41961
LB-2004-74305
LA-2005-137125
LB-2006-120455
LB-2007-186990
LB-2008-32040
LB-2008-39457
LB-2009-53340
LF-2009-113285
LG-2010-155640
LB-2011-9582
LA-2011-14135-2
LB-2011-180386
LB-2011-203849
LB-2012-105859
LB-2012-206659
LB-2013-35785
LB-2014-161589

Avgjørelser fra tingrettene

TOSLO-2000-6869

TBERG-2001-1106

TOSLO-2001-8669

TVARD-2003-191

TBERG-2004-178

TKISA-2005-10962

TOSLO-2005-116051

TOSLO-2005-133429

TOSLO-2005-170901

TOSLO-2005-32542

TOSLO-2005-76495

TOSLO-2007-135284

TOSLO-2007-191278

TAHER-2007-19240

TOSLO-2007-192718

TOSLO-2007-68615

TOSLO-2008-108022

TOSLO-2008-138082

TOSLO-2010-104316

TOSLO-2010-109248

THEGG-2010-136947

TOSLO-2010-152606

TOSLO-2010-165615

TOSLO-2010-204954

TOSLO-2011-126463

THAUG-2011-162309

TOSLO-2011-72532

TOSLO-2012-106871

TOSLO-2012-8592

TOSLO-2013-16961

Avgjørelser fra statens sivilrettsforvaltning

ESTR-2008-2093

ESTR-2008-2445

ESTR-2008-2809

ESTR-2009-1016

ESTR-2009-171

ESTR-2009-597

ESTR-2009-622

ESTR-2009-7

ESTR-2009-82

ESTR-2010-1880

ESTR-2010-2187

ESTR-2011-1983

ESTR-2013-3531

ESTR-2014-3746

ESTR-2014-3800

ESTR-2014-3867

ESTR-2015-1012

ESTR-2015-1210

ESTR-2015-1264

ESTR-2015-1396

ESTR-2015-1400

ESTR-2015-1473

ESTR-2015-1531

ESTR-2015-1698

ESTR-2015-1790

ESTR-2015-1884

ESTR-2015-1922

ESTR-2015-2306

ESTR-2015-2430

ESTR-2015-2464

ESTR-2015-2816

ESTR-2015-2863

ESTR-2015-2877
ESTR-2015-2961
ESTR-2015-3091
ESTR-2015-3247
ESTR-2015-3456
ESTR-2015-3482
ESTR-2015-3664
ESTR-2015-404
ESTR-2015-479
ESTR-2015-501
ESTR-2015-67
ESTR-2015-867
ESTR-2015-885

9.3 Traktater

EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, Roma 1951.

9.4 Litteraturregister

Aall Jørgen, *Rettergang og menneskerettigheter* (1. utg. Universitetsforlaget 1995).

Andenæs Johs., Myhrer Tor-Geir, *Rettergang og menneskerettigheter* (4. utg. Universitetsforlaget 2009).

Andenæs Mads Henry, *Rettskildelæren* (2. utg. 07 Gruppen AS 2009).

Bjerke Hans Kristian, Keiserud Erik, Sæther Knut Erik, *Straffeprosessloven Kommentartutgave* (4. utg. Universitetsforlaget 2011).

Boe Erik Magnus, *Rettskildelære under debatt* (1. utg. Universitetsforlaget 2012).

Bratholm Anders, *Erstatning til uskyldig fengslende* (1. utg. Universitetsforlaget 1961).

Eckhoff Torstein, Helgesen Jan E. (red.), *Rettskildelære* (5. utg. Universitetsforlaget 2001).

Eskeland Ståle, *Strafferett* (3. utg. Cappelen Damm AS 2013).

Gisle Jon, Lind Åge, *Jusleksikon* (4. utg. Kunnskapsforlaget 2010).

Gomard Bernhard, *Studier i den danske straffeproses* (1. utg. Juristforbundets forlag 1976).

Hagerup Francis, *Den Norske Straffeproses* (1. utg. H. Aschehoug & Co.s Forlag 1892).

Hurwitz Stephan, *Den danske strafferetspleje* (1. utg. G. E. C. GAD 1940).

Joachimsen Jørgen, *Straffeprosessuel oversigt – regler og afgørelser om betingelser, frister, fremgangsmåte mv.* (1. utg. Thomson Reuters Professional A/S 2009).

Koktvedgaard Mogens, *Lærebog i den danske Strafferetspleje* (1. utg. Juristforbundets Forlag 1968).

Koktvedgaard Mogens, Gammeltoft-Hansen, *Strafferetspleje III* (2. utg. Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1989).

Lee Roy S., Friman Håkon, Fernández de Gurmendi Silvia A., Hebel Herman von, Robinson Darryl, *The International Criminal Court – Elements of Crimes and Rules of Procedure and Evidence* (1. utg. Transnational Publishers, Inc. 2001).

Lilleholt Kåre (red.), *Knophs oversikt over norsk rett* (13. utg. Universitetsforlaget 2009).

Lødrup Peter, Kjelland Morten, *Lærebok i erstatningsrett* (6. utg. Gyldendal Norsk Forlag AS 2011).

Mohr Tilmann, Nemitz Jan Christoph, *Strafrecht aus nordischer Perspektive* (1. utg. Shaker Verlag 2003).

Naughton Michael, *The innocent & the criminal justice system – A Sociological Analysis of Miscarriages of Justice* (1. utg. Palgrave Macmillan 2013).

Nygaard Nils, *Skade og ansvar* (6. utg. Universitetsforlaget 2007).

Schafer Stephen, *Compensation and Restitution to Victims of Crime* (2. utg. Patterson Smith Publishing Corporation 1970).

Sisula-Tulokas Lena, *Sveda, värk och annat lidande* (1. utg. Juristförbundets Förlag 1995).

Uggerud Ken, *Erstatning etter straffeforfølgelse* (1. utg. Cappelen Akademiske forlag 1998).

9.5 Artikler

Bernhard Halvorsen ”Oppreisning i anledning strafforfølgning” *Lov og rett – Norsk juridisk tidsskrift* (2000) 182-186.

9.6 Nettsider

Statens sivilrettsforvaltning, Om Statens sivilrettsforvaltning (2013),

<http://www.sivilrett.no/om-statens-sivilrettsforvaltning.304223.no.html> [21-01-16].

Stortinget, Sak nr. 7 (2002), [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2002-2003/021209/7/)

[publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2002-2003/021209/7/](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2002-2003/021209/7/) [03.03.16].